

**Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta  
Ta Hellēnisti Heuriskomena**

Origenes

**Coloniæ, 1685**

Origenis Commentariorum In Evangelium Secundum Matthæum Tomus  
Decimus Septimus. De Principibus Sacerdotum & Senioribus qui Dominum  
interroga veruut. & dixerunt: In qua potestate hæc facis?

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)





quæ his subdita sunt, pertinentibus disse- A  
rere prolixares est & difficilis. Quemad-  
modum autem sunt quadam Dei Potesta-  
tes, ita sunt contrariae aliquæ, juxta ho-  
mines peccati, & Angelos Diaboli: & iis  
quidem qui adverius languinem & car-  
nem non amplius celluantur, sed quod  
virtute supergressi sint, prælantur cum  
superioribus, contra Potestates adversus  
religionis athletas decertantes lucta est. Et  
quemadmodum plurimi erant sub Deo or-  
dines, ita & in contraria parte non Pote-  
states sunt duntaxat, sed & mundi recto- B  
res tenebratum harum, & spiritualia ne-  
quitia in cœlestibus; fortale & Principa-  
tus. Ego vero quæcumque sunt apud Deum,  
res libi cognomines in contraria parte ha-  
bere existimo. Qui ergo varia in Israel  
nomina sortiti erant, hoc est, Principes  
Sacerdotum, & Seniores populi, cum de  
Potestatibus multam disceptassent, sive  
ex traditionibus, sive ex proprio studio ac  
industria, sive ex arcana libris (an cum  
ratione, nec ne, nescio) commoti, Deum  
portenta edentem, non sine conjuncta illi  
Potestate videbant: hujus igitur formam  
à scientia Jesu, vel quæ ei inesse videba-  
tur, discere volebant. Verum enim vero  
si ex iis qui Servatorem tunc interrogave-  
runt Sacerdotum Principibus sancti ali-  
qui & beati fuissent, qualis erat Aaron,  
vel Eleazar, aut Phinees, vel quicunque  
ministerii sui vices cum laude obierant,  
vel Seniores iis fuissent similes quos ex Dei  
mandato Moyses elegerat, verisimile est  
non tanquam se tentantibus, sed quasi  
discendi cupidis, & tanto documento  
dignis, doctrinam tradere incepturum  
fuisse Servatorem, quam ne mundus qui D  
dem universus capere potuisset; & de bea-  
tis Potestatibus, earumque differentia, de-  
que causis, cur ad Potestatum dignitatem  
pervenerint, deque iis subjectis sive ani-  
mis, sive ratione præditis quibusunque re-  
bus scientiam impertire, quin & omniem de  
contraria Potestatibus doctrinam enar-  
are, earumque differentias declarare. Do-  
ctrinum præterea cum fuisse verisimile est  
juxta illud: *Lex ordinata per Angelos*, &  
illud: *Si qui per Angelos dictus est sermo*, E  
*factus est firmus*; juxta illud, inquam, quod  
de Angelis Legi ministrantibus, & Pote-  
state in Scripturis traditum est; in qua,  
verbi gratia, Potestate Deo ministrante,  
vel in quibus, unumquodque prodigio-  
rum, quæ contigerunt in Ægypto, factum  
est; quænam item Potestas virgæ Mosis in  
serpentem transmutare operam suam  
præstitit; tum quænam huic contraria,  
Ægyptium virgarum in dracones per-  
mutationi ministerium suum contulit; vir-  
tutem quoque Potestatis explanasset, qua

effectum est, ut Aaronis virga Aegyptiorum  
virgas devoraret; dixisset etiam, qua Pot-  
estate in nivem manus Mosis mutata sit; &  
quoniam ex adversariis Potestas Aegyptiis  
incantatoribus sigillatim. opitulabatur,  
quando signa Dei imitari videbantur. De-  
cem similiter Aegyptiorum plegas, & lega-  
tiones adverteret eos missas malorum Ange-  
lorum ope administratas fuisse commemo-  
rasset: quoniam item Potestas in populi  
transitum per mare rubrum, & in Aegy-  
ptiorum submersionem operam suam con-  
tulit; & quae Potestas, ut amaræ aquæ  
ligni ope in dulces converterentur, effecit  
eiusnam item Potestatis subfido aqua  
è petra exilierit, exposuisset; eandemque  
vel certe aliam Potestatem manna plu-  
viam profudisse, & ingentem illam vim  
coturnicum immisisse declarasset; aperu-  
set item, quoniam Potestate fieret, ut man-  
na illud primis sex diebus in vermes muta-  
tum, malum de se odorem daret, die  
autem Sabbati integrum servaretur. Et  
quid attinet prodigia ea omnia quæ in  
deserto ad mortem usque Mosis contige-  
Crunt, recensere & cum ea dicturus fuisset  
Servator quæ ad Potestatem pertinebant,  
si digni fuissent Sacerdotum Principes, &  
Seniores populi, quorum interrogationi  
responsum daretur. Consilia autem fa-  
cili negotio repereris, si universam Scrip-  
turam evolvas: à quanam Potestate  
Sol adverteret Gabaonitas, Luna autem  
contra vallem Ajalon constititerit; & longe  
antea, quoniam Potestate permeatus  
fuerit Iordanes fluvius, & manna cessaver-  
it. Ac in libro quidem Judicum pleraque  
ejusmodi quæri ac repetiri possint prodigia;  
ea puta quæ circa Gedeonem & Sam-  
sonem contigerunt; sed & in Regum lib-  
bris, quæ circa Samuelem, & Eliam, &  
Elisæum, & Ezechiam facta sunt. Quibus  
fane commemoratis, & mysterio quod in  
variis Potestatibus continetur, exposito,  
in quoniam Potestate ea faceret prodigia,  
quæ videbat populus, ostendisset Serva-  
tor: quomodo etiam aliis Potestatibus  
præstaret hæc Potestas, quam non ab An-  
gelo aliquo, Deice ministro, nec à quo-  
quam qui Deo inferior esset, sed ab ipso  
E Patre acceperat. Verum quum ejusmodi  
rerum notitia digni non essent qui illic ade-  
rant Sacerdotum Principes, & Seniores po-  
puli, propterea minime ipsis responderet, sed  
viciissim interrogat; ut non respondentibus  
iis ad ea quæ spectant ad Iohannem, perfa-  
dere cum ratione & ipse posset, iis à quibus  
interrogabatur se non frustra in hæc verba  
respondisse: *Nec ego dico vobis in qua potesta* Matth. 21  
*re hæc facio.* Hoc autem loco quæro, utrum 27  
unusquisque eorum qui prodigia in aliqua Po-  
testate ediderunt, in una eademque Po-

testare; an aliqui initio quidem in hac pro-A ἔκκη \* μηδὲ οὐχία ταῦτα πεποικάσαι, ἡ ἡλικία  
gressu autem factō in aliqua maiore ea ediderint: at in una Potestate quam accepit à  
Patre hæc omnia fecisse videtur Servator; hæc enim verba: *Nec ego dico vobis, in qua  
Potestate haec facio*, ejus erant qui in aliqua  
Potestate ea se fecisse profiteretur; in qua  
nam autem, ipsis neutiquam declararet, ne  
que ipsius item proprietatem explicaret, ne  
que omnia, quæ super ea differueret, si præ  
stantiam illius suscepisset definiendam, ac  
excellentiam præ reliquis in quibus prodi  
gia fecerant Propheta qui ipsum præcesser  
ant. Nunc autem in Templo, in Ecclesia  
scilicet versatur Christus, in quo docet: his  
autem Principibus & populi Senioribus  
consimiles quidam ipsum interrogant, re  
sponsonem autem non consequuntur, ut  
pote qui earum rerum notitia nequaquam  
digni sint, quam adipisci satagunt. Quæ  
verit autem aliquis, atrum eos a se dispe  
lere volens, hanc eis de Johanne quæ  
stionem fortuito impegerit, ac si de alio  
quovis simili quæstivisset: an de Johanne  
necessario interrogaverit, ut data de eo  
responsoni quæ de Potestate subnexa  
sunt, subjungeret. Mihi vero fortuito di  
ctum non esse videtur quod extat hoc lo  
co, sed quandoquidem Johannes *Vox erat  
clamantis in deserto: Parate viam Domini*, at  
que is ipse erat de quo dixerat Propheta:  
*Ecce ego mittam Angelum meum ante faciem  
viam, qui preparabit viam tuam ante te*; id  
circo quæstionem, opinor, de eo proponit,  
hanc inicuus quidem illis re apud te pen  
nitata respondi daturus, *Nescimus*, propter  
ea quæ scripta sunt; & quasi de celo esse  
Johannis Baptisma respondissent, parem quo  
que suam esse Potestatem, de celo videlicet sibi in  
tulisse.

*Matt. 3,3  
Marc. 1,3  
Luc. 7,27*

Parabola de duobus filiis à Patre in  
vineam missis.

*Matt. 21,  
28-29. &  
seq.*

*Quid autem vobis videtur? Homo quidam  
habebat duos filios: Accedens ad primum di  
xit: Fili, vade, hodie operare in vinea, & re  
liqua, usque ad id: Vos autem videntes, nec  
panientiam habuistis postea, ut crederetis ei.* Unus hanc Parabolam literis tradidit Matthæus, quæ, mea quidem sententia, Israe  
lis Deo morem non gerentis, & populi  
qui è Gentibus Christo nomen dedit, hi  
storiæ continent: his enim duo filii sunt, quos habuit Deus, quasi homo filii sui mo  
res sustinens. Is autem ad primum acce  
dens quem possedit ab initio, quem præ  
scivit, & prædestinavit, dixit ei: *Fili, va  
de, hodie operare in vinea mea*; at hoc præ  
diuum fugiens ille, propter æstum & labo  
res illic ferendos, ire reculavit dicens: *No  
lo*; sed in fine tamen motus peniten  
tia, dicit *τον εν αυτῳ καιστωνα, η τος καιματος, η επεν, η θελω. αλλ ουερον ποτε ου*

D

Περὶ τὸν γὰν τραχολὸν, τὸν τραχιπέν  
να διποτελομένων τραχατὸν πατέρον

Τέρροιν δοκεῖ; αὐτρωπῷ ἀχτέκανθα  
προσελθὼν τῷ περτῷ, ἐπει, τεκνον ὑπάγε  
στημερον ἐγγάγειν τῷ σάμπελῳ, καὶ οὐκέτι  
ἔντε τε ὑμένες ἰδόντες τὸ μετεμλύθινον πρόποδα,  
τὸ περδοταῖν ἀνταῖ. μόνον ὁ μαθαῖρας αὐτ  
οὐραφετει τῷ τραχολῷ ταύτην, οὐδὲ μοι δοκεῖ  
ωτείχεσσαν τὸν τοῖν τῷ απεβίταντος οὐρα  
τῷ θεωλότον, καὶ τὸν τοῖν τῷ περεύσαντος τοῖ  
διπτο τῆρεθνον. Ετοι γὰρ τοι δύο τέκνα, οὐδέ  
οὐδὲ αὐτρωπῷ τρεποφοροῦν τὸν οὐν αὐτρωπού  
εῖται προσελθὼν τῷ περτῷ, οὐ ἐκτίσας πτ  
δεχῆς, οὐ προσέγνω, οὐ προσέπει, οὐ πρ  
αταῖ. τεκνον ὑπάγε, στημερον ἐγγάγειν τῷ  
σάμπελον οὐ, οὐ τραχετέθενται τῷ χωρὶν

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

457

M mm                    nun-

nunquam futurus est, in quo ipse præcessit. Vide ergo, num illud significatur, futurum nemper ut salutem universus Israël consequatur, quum Gentium plenitudo advenierit. Intelligatur autem Israël, non quis secundum carnem, sed qui animæ nobilitate prædictus significatur, quique optima ad intelligendum & indole, & perspicacitate pollet; non ut postulabat autem hæc indoles, in fide & vita bona educatus est.

De vinea plantata, & agricultoris  
tradita.

Περὶ τοῦ φυτοῦ θέντος ἀπελῶντος  
θέντος γεωργοῖς.

B

*Matth. 21. Aliam Parabolam audite; Homo erat Paterfamilias qui plantavit vineam, & sepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & reliqua, ad id usque: Dabitur genti facienti fructus ejus. Qui parabolam sentit leviter tantum attinget, neque dictiones singulatas perscrutabitur, planam hanc ei & perspicuum sententiam videbitur continere, eam scilicet: Qui nos praecessit populus & Dei pars fuit, vinea erat a Patrefamilias, cuius in Parabolam mentio fit, consita; Dei autem, quotus erat, praesidium, ea erat sepes, at Templum turris erat; torcular vero, libationum locus; agricultor autem, Sacerdos & sapientes populi; Heri vero profectio, quando Dominus qui inter illos in nube diei, & columna noctis versabatur, donec eos in montem lancum suum, & in tabernacula sua deducetos alibi consereret, non ita amplius eis apparuit; tempus autem fructuum adventans, tempus illud erat quo Prophetæ ab agricultoribus & vinea fructum reposcebant, ut vita sua recta juxta Legem institutione se Legem accepisse declararent; servi vero ad agricultoribus missi ut fructus reciperent, ii erant priores Prophetæ, quos verberibus & contumeliis affecerunt Principes & Sapientes populi, nonnullos etiam trucidarunt, alios vero lapidibus encararunt; servi autem qui post illos, plures prioribus missi sunt, tempus plurimorum Prophetarum significat, quorum nomina in altero Paralipomenon libro, & in Jeremias, & in duodecim Prophetis; & in Daniele scripta sunt; dicet enim fortasse aliquis, Ananiam, Azariam, & Misaelim Prophetas suos. Plures porro eos prioribus Prophetis itidem excepérunt, verberibus cædentes, morte plectentes, & lapidibus obtucentes. Postremo tandem filium suum mittit Patrefamilias, Dominum videlicet nostrum Jesum Christum, qui pudorem vinea & agricultoris, ac reverentiam posset incutere; sed Principes Sacerdotum, & Seniores, ac Sapientes populi viso Filio, nec insolentia sua immemores, hæredem cum*



Matt. 20.8 *dem, incipiens à novissimis usque ad primos.* In Parabola autem de cœna, & filii ipsius nuptiis, & vocatu, non paterfamilias, sed Rex dicitur est; major quippe est patrefamilias, utpote qui exercitum tanquam Rex mitrat, eosque de medio tollat qui servos ipsius comprehendunt, & contumelias affecerunt, ac trucidarunt; & tanquam regia præditus potestate, non ut paterfamilias duntaxat, ministris suis iussit, ut pedes illius manusque ligarent, qui vestem nuptialem non habens ad nuptias fuerat ingressus, eumque ut in tenebris exteriores mitterent. Cum vero supra dicta citur: *Homo quidam habebat duos filios, neque paterfamilias, neque rex appellatus est, sed homo simpliciter.* Quemadmodum autem in divinis Scripturis multipliciter Deus accipitur, ita multum interest homo ne simpliciter, an paterfamilias, an Rex appelletur. Atque illa quidem ita se habent apud Matthæum; Parabola autem quæ apud Lucam huiuscemodum respondet, hominem eum nuncupavit, his verbis: *Homo* *planavit vineam & locavit colonis.* Quin & Marcus ait: *Vineam pastinavit homo qui* *dam, & circundedit sēpem.* Rursum Lucas vocationis Parabolam exponens, *Homo* *quidam, inquit, fecit canam magnam, & ro-* *cavit mulos.* Tu vero loca omnia colligens in quibus Deus homo appellatur, & spiritalia cum spiritibus in ejus rei disputatione contendens, & quæ passim reperientur recte discutens, pro disquisitionis tua ratione multa invenies super eo, quod Deus homo nuncupatur. Hic autem homo paterfamilias vineam plantavit, de qua, non absque examine prætermis-  
 sa tanta parabola, accuratius disputationandum est. Quenam ergo vinea illa est, que aliud quidam est quam primi agricultor & secundi, queque ab homine patrefamilias plantata est? Hæc autem vîna consummationis primum agricultor tradita est; secundo autem juxta corum sententiam qui de vinea interrogati responderunt, aliis traditur agricultor, qui ipsius fructus reddent temporibus suis; juxta Servatoris autem verba: *Aperietur a vobis regnum Dei, & da-  
 bitur genti facienti fructus ejus.* An ergo idem esse regnum Dei ac vineam prioribus ablatam, genti vero fructus ipsius facienti traditam dicendum est? an aliud esse vineam, aliud vero regnum Dei statuendum? Postquam autem vineam appellari populum probaverimus ex Scriptura, videamus primum, titrum quæcumque hoc habentur loco, ejusmodi possint explica-  
 tio-  
 nes. *Αλλο μὴ ἔνα τὸν ἀμπελῶνα, αλλο ἢ τὸν* *τὸν γραφῆς ὃν ἀμπελῶν καλεῖ.* ο λαὸς, εἰ μία *φαρμάκη* πάμπαν τὸν τόπον

αλλο μὴ ἔνα τὸν ἀμπελῶνα, αλλο ἢ τὸν γραφῆς ὃν ἀμπελῶν καλεῖ. ο λαὸς, εἰ μία *φαρμάκη* πάμπαν τὸν τόπον

τόπον τῇ Σιάμητι μηγύνει· Φησὶ ἐν ποίαις ·  
ποσῳ τῷ ηγαπημέρῳ ἀπόμα Σάγαπητε τῷ  
απειλού με. αἱ μπελώνεις ἐγένετο τῷ ηγαπη-  
μέρῳ, ἐνέσπει, εἰ Σπέρα πον. καὶ Φεργυμὸν  
απειλεῖται, καὶ ἔχαρσισται, καὶ φύτωσται ἀμ-  
πελον τῷρικ, καὶ Σιέξης, εἰσ τοῦ ἐποίητος ἐ-  
πιονιαν, καὶ ἐδιαλογίσθη, αἱλαὶ κανγυλεῖ-  
σθεῖσιν δὲ Στόχοις ποίαις ἀπόμα βαζόμε-  
νοι αἱστοις οὐεξεστάσαι τῇ θεοβολῇ, εἰ καὶ τοῦ  
απειλού τὸ ἀμπελονομαγονομήρει ἐκατέσε-  
τη γραφῇ Σέσαται μῆρος ομοια ἔχασταις εἰ-  
τεδασμολέσεις, πάνα ἐχθροῖς ομοια, πάνα βλέπων  
θεοδιαφορεῖς τῷ ὁμοιον τῷρις Σα ανόμοια, ε-  
τοῦ θετησης τῷ νότῳ τοῦ γερεφῆς ομοιον ἐν Στό-  
χοιτωσεν ἀμπελῶνα, καὶ Φεργυμὸν αἰτοις εἰσ-  
τηκε, καὶ θρύξεν ἐν αἰτοις λινον, καὶ ὄφοδόμητος  
πορφυρον. αἱ μπελώνεις ἐδήνετο τῷ ηγαπημέρῳ  
ἐνέσπει, εἰ Σπέρα πον, καὶ Φεργυμὸν απειλεῖ-  
ται, καὶ ἔχαρσισται, καὶ φύτωσται ἀμπελον  
τῷρικ, καὶ ὄφοδόμητος πολύγονον εἰναέρωνται,  
καὶ φεργλίνιον ἀρέναται εἰν αἰτοις. αἱσθέσεις γὰρ τοῦ  
ερίτεται ἀμπελῶνα, τοῦ εφύτευσται ἀμπελον  
τῷρικ. καὶ τῷ, Φεργυμὸν αἰτοις εἰστηκε, οὐ-  
φεργυμὸν απειλεῖται. καὶ τῷ, ὁρένεται ἐν αἰτο-  
ιον, οὐ καὶ φεργλίνιον ἀρέναται εἰν αἰτοις. καὶ τῷ,  
ὄφοδόμητος πολύγονον, οὐ, καὶ φύτωσται πολύγονον  
εἰν αἴτοις αὐτῷ κατ' αἱμοφέρες δὲ τοῦ τοπογ-  
ρεῖ τῷ καρπὸν λέγεται Σάμπελον. τοῦδε  
μῆρος τῷ ποταία, ὅπερ είμενα Στοιχησαι ταφο-  
λον, καὶ ἐποίησεν αἰανθασίαν ἐτῇ Στοιχείοντος  
τοῦσαντος καρπόντος εἰτίσθιται. Στοιχεῖον  
αἴτη, αἱλαὶ οὐ γεωγροί εἰτια λαβόντεταις Στοιχεί-  
οντας τοῦσαντος, εἰ μῆρος εἰσεγειν, οὐ δὲ αἴτενται-  
το, οὐ δὲ αἴτοις εἰσεληπτοῦν. Στοιχεῖα αἴτενται  
αἴτοις εἰσελεῖται πλειοναῖς τῷ πρόστον, πάλιν οὐ γε-  
ωγροί κατηγορεῖν) ποιησθεταις αἱλαὶ διατάντος  
κτητονήσιον γεωγροί κατηγορεῖν) εἰπόντες Εἴ τός  
τοῦ οὐ κατηγορεῖν, διέτε, διποτείνωμεροι αἱτόν,  
Στοιχεῖται κατηγορομέναι αἱτός, Εἰ στοβαλέντες  
αἴτονταις εἰτομελῶν, οὐ διποτείνοντες αἱτόν.  
καὶ μῆρος τῷ ποταία αἰτοις τῷ αἱμπελῶνται αἴτοις  
εἰτομελῶν αἱφελῶν τῷ Φεργυμὸν αἰτός, Εἰ  
εἴσαις καταπτάτυμα. Στοιχεῖα τοῦ αἱμπελῶ-  
να μηχαὶ μητριθή, εδει μηταφή, καὶ ἀνα-  
ποτεστούσιν τὸν οὐ εἰς χέρσον αἰανθα, αἱλαὶ καὶ ὅτε ταῖς νεφέλαις ἐντελεῖται Στοιχεῖα  
εἰς τὸν αἱμπελῶνα νέστον, τῷ αἱμπελῶνται αἱτοις, οὐ τινα ὁ τοῦ Φόπτης εἰπειν εἴναι τον Στο-  
χον δικον, οὐ τὸν ἀνθεωπον Στοιχεῖα, μηποιησαντα τὸν καρπόντων κελον, Εἰ τοῖς δικαιο-  
τοιοις ποιησανταις εἰ αἰανθα, τοις αἴτοις καὶ τοῖς κατεγορούσιν εἰ τῷ Στοιχείοντοι μῆροι

vineam reperimus, sed, si ita loqui fas est, A  
operam potius datam, ac provisum, ut  
patrifamilias proprios ferat fructus. Is  
enim vineæ curam gerens, illique prospi-  
cens, prioribus auctor agricolis, qui per-  
contanti Servatori accidens: *Quum ergo  
venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis  
illis?* respondent, & sive ipsa ratione &  
consequentia coacti, sive invite, ut ita  
dicam, de se ipsi vaticinantes, malos agri-  
colas male perditum vineæ Dominum,  
quum advenerit, pronuntiant, vineæque  
prospicientem, aliis ipsam locaturum a-  
gricolis, qui reddant ei fructum tempo-  
ribus suis. Quin & apud Jeremiam con-  
fidenter his: *Vineæ enim Domini Sabaoth,  
Dominus Israel est, & vir Iuda novella ejus  
plantatio dilecta,* populo delinquenti di-  
ctum est: *Ego autem plantavi te vineam  
fructiferam omnem veram; & eorum instar:  
Expectavi ut faceret uvas, & fecit labu-  
scas; necnon & illorum: Expectavi ut fa-  
ceret iudicium, fecit iniuriam; non iusti-  
am, sed clamorem, id dictum est: *Quomodo  
conversa es in amaritudinem vinei alienæ? Vi-  
des ergo in Prophetarum scriptis vineam  
appellari eum qui dicitur Populus, eum-  
que à quo plantatus est minus ipsi inten-  
tare, & dicere: Afferam se psem ejus, & erit  
in direptionem, & cetera; in Evangelii  
autem vineam neutiquam reprehendi, sed  
colonos; & præterquam quod nullæ vi-  
neæ impinguntur minæ, ipsi etiam pro-  
spici, ut patrifamilias fructus reddat tem-  
poribus suis. Nec si Evangelica Scriptura  
accurationem terti volueris, vineam fuisse  
populum luculenter probare poteris. Ve-  
rum id potius videndum est, annon com-  
memorata in Evangelio vinea regnum  
Dei sit, quod idem esse arbitror ac Scri-  
pturarum doctrinam cum Dei inspectio-  
ne ne conjunctam. Illud enim: *Auferetur a  
vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti  
fructus ejus,* quod vineæ parabolæ subne-  
xum est, clare demonstrare existimo vinea-  
m quam plantavit homo patrifamilias, di-  
ci mysteria esse regni Dei. Hanc ergo  
vineam, quam Legem esse ac Prophetas  
existimo, omnemque adeo divinam Scri-  
pturam, Dominus vineæ colonis tradidit;  
prioribus quidem, huic nimurum populo;  
Rom. 3, 2. prioribus enim illis credita sunt eloqua Dei:  
Matt. 21, 43 secundis autem, genti scilicet facienti fru-  
ctus ejus, quæ Ecclesia est è Gentibus con-  
flata. Sic exposta autem, quæ in Evan-  
gelio commemoratur vinea, circumponit  
ei se psem explanare operosum est, cui  
nihil tale contingit, quale descriptæ ab**

τοις καρποῖς αὐτοῦ, τῇ διπλῇ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ  
ἐναργεῖον ἀμπελῶν. τὸν περιθέντα αὐτῷ φερεῖ μόνον, εἰδὲν πάρακοντα ὄπιον ἐν τῷ πάντῃ

Alia sepi, de qua scriptum est: *Auferam semem ejus, & erit in directionem, effosumque in ea torcular, & edificatamque turrim. Vide autem, an sermonem divinæ S. riputare præceptis accommodum, qui ad naturam humanam hominumque mores pertinet, vineam esse statuere possimus; quæ autem sermoni huic consonat vitam, virtutis laudabilissimumque fructus morum datur, vineæ fructum esse; ipsa autem Scripturæ verba & literæ, sepe esse quæ vineæ exterius adsitæ est, ut vinea, vineæque præcipue occultus fructus extrancorum oculis minime pateant; animæ autem profunditatem, quæ fructus illos accipit, & ea omnia aspernatur, quæ extant in superficie, torcular esse in vinea fossum; in vinea autem edificatam turrim, proceritate, elevatione, & altitudine vineam, sepe, & torcular superantem, sermonem esse opinor qui de Deo agit, quicque divini sensus in ipso reconditi templum est: ac de ejusmodi turri id à Servatore dictum existimo; *Qui ex vobis volens turrim edificare, non prius computat, an fundamentum ponere possit, & opus absolvere, ne illudere ei incipient qui videantur, quod captiua non perficerit* Luc.14.18; *si deo* 29. *parabolæ illud significari potest; si deo* *disserere, & ad Theologiarum studia animatum appellere fatigis, videndum tibi esse, an postquam initium feceris, quæcunque ad Theologiam requirit Verbum, explere & perficere poteris, ne postquam pietatis dogmata tractare occuperis, imperfetam relinquis turrim, quæ Dei causa erecta est, eique coronam non superstruas; nam nisi coronam superstruxeris, cadet aliquis ex iis cogitationibus quas deo finixerat, & interibit. Hanc autem, ita ut à nobis exposita est, vineam colonis, populo videlicet qui ante nos fuit, tradidit Deus, & in speculam suam deinde abiit, postquam ex his quæ plantavit, & circumposuit, & fodit, & edificavit, facultates colonis ac copias dedit, unde fructus suis temporibus afferre possent. Singulis ergo, sed & universo, opinor, populo fructuum tempora adventarunt; accurate autem exponere quid sit, fructuum tempora adventare, maiorem facultatem, & cor nostro mundius ac perspicacius requirit: nihilominus tamen loci hujus explicatio nem pro viribus, à singulis hominibus initio facta, aggrediemur. Vobis itaque in unaquaque anima fatum, vitam esse à Patre familiæ plantatam, vel terum omnium copiam quæ ad salutem conferunt, vineam esse intelligendum est. Quemadmodum ergo viribus tempus est aliquod quo mittunt folia; aliud quo exigua quædam fructuum rudimenta ostendere incipiunt;* aliquid*

aliud item quo oborti illi fructus in acinos distinguntur; aliud vero quo nigrescunt; ac aliud tandem cum perfectos fructus & vino fundendo maturos vindemiant idonea tempesta est: pari ratione prima vita hominis tempesta qua infantia continetur, vitem referat nulla circumiectam, sed vita solummodo præditam; postquam vero perfectionem adipisci ratio cepit, tempus illud sit, quo flores primum fundi occipiunt; quanto magis autem culta anima proficit, tanto plura etiam florentium uarum specimen vinea culta profert, & futura virtus in ipsis jam initia suavem odorem mittentium, qua postmodum etiam acerbæ sunt, ac nondum maturæ, quia his malitia exprimitur, non constans illa ac permanens, sed quæ necessario subest, neque unquam in pejus vergit, sed semper ad virtutem, si ita loquendum est, contendit. Quod si perseveret malitia, neque alia via ad virtutem grademur, sed eandem teramus semper, ut in virtute proficiamus, uia acerba efficit & immatura, quam qui temp. 31. 29. comedent, hujus, juxta Prophetam, dentes obstupescunt. Qui autem in melius proficit, quasi nigrescentem, sed nondum perfectam uam habet. Progressum autem bonus quidam excipit latius, quando nimur exulta vita fructum dat, perfectos scilicet charitatem racemos, & gaudii. & pacis & patientiae, & reliquorum omnium quæ apud Apostolum & in sexcentis aliis Scripturæ locis recentur. Quidam enim uia in eo est: *Beati pauperes spiritus; & alia in eo, Beati qui lugent; & alia in eo: Beati mites; & alia in eo: Beati pacifici; & alia in eo: Beati mundo cordis; & quid me attinet racemos eos omnes enumerare, quibus beatitudines continentur?* Hæc autem eo fusi perficiunt sum, quod locum hunc, *Quare autem tempus fructuum appropinquasset, intelligere, & explanare vellem.* Ad patremfamilias autem, divinamque ipsius scientiam pertinet, quanodonam uniuscujusque hominis tempus infest dignoscere, & quando fructuum tempus adhuc distet. Et nos quidem si tempus à quo vocato fuimus cum omni fidei nostræ tempore comparantes, diligenter attendamus, facile perspicere poterimus, quomodo nonnulli qui *Deberent magistri esse propriæ tempus, rursum indigent ut doceantur qua sint elementa sermonum Dei.* Pari modo, cum fructus ferre deberent nonnulli, ratione temporis habita, à quo carnem assumit Deus, & quæcumque ad omnium pertinebant vocationem, contigerunt; vel nullos plane habent, vel intempestive florcentes, Math. 5. 3 in eo, & seq. Hebr. 5. 12.

D. C. B. A.

*Καρέσσει θρηγυαν τετελεωμένας τε καρπές ζεσίμες απές θέρειν οὐνα ποιούσα. επιστολή πεπάρθετο τοι ἀνθρώπῳ τοι ζωντας καρέσσει την τηπότα, εχεται την αιμπελούειται θεού μηρίων, οιλαί μονονέχεσσαν τοι ζωποιν. επιστολή ο λόγος συμπληρώθεις αρχή τοι καρέσσει τοι ποτε ανθίσεως. οὖν οι απεκόπτεια γενοργεῖται Φυγή τοσθον οι γεωργίμηροι αιμπελούειται γηαταί Φέρει μάλιν την θεορών κυπελούτων μηρίων οσμένων διαθέσιας μετάλλον δεσμού φόρτων καταστάται διαχάδισται επιστολή οιλαί διακάπαινοι φιαρμόν, οιδεποτενδιανοποιηθείται θέλειν. οιλαί άται, ειδεις έτως ομοιασι, πιδεστοι οιδιάζοστα οινών οι περιστρεψθείται κακαριμη χειρώμεθα αληθινές επιδεστών διάθεσια αιγατεις αιτίων θητων επιδεστή περιοποιού αιγατεις γίνεται οιμφαξιον φογων πικρή τη περιφέτη, αιματιδια. Επι πλειον δε της πειούσιων, οια πεκαζοσαν μηρού, ξεδέπω, οι τετελεωμένη εχει την καρφιλεων οινών δε πειρητην πειοτην κατεσσας απεδαια, οτε οι γεωργευθείσαι πιελος φέρει την καρετον οινωνας αιγατηρεις, οι χρεος, η ειρηνης, οι μαχαριδιας, η λιπανην, οι περιστρεψθεις την ποτε διαλογαριθμειειν, οι ειμεσιας αιλαις γραφαις οι γαρεπις εοτευς καταδειμοι οι πιωχοι την πινθημαπι οι αιλούται θειας μακάριοι οι πεινθεντες, οι αιλαί οι ιται μακάριοι οι πειαεις, οι αιλαί οι ιται μακάριοι οι πιελοι, οι αιλαί οι ιται μακάριοι οι καβαρητης καρδια, οι πιεις δεικαταλεινηις της αιτης πιεις πιακαλειστηριθ θεορων, τανταί οι πιπλων διξητασα, δια θειητην οι καρρος οι καπτη, κοπσαι οι σαφωνιστηριθ θεοικοδεσποτης οινων οι θειας θητημης αιτης οινων την εκατηνοις αιδρωτων καλειν ποτε ηγισσε, ποτε οι πορρωτην οι καρος οι καρεπων. οιμεις οι ειναι ηπι πλειον θητησιαλημηρηγκεινοις τον ξενον οι ειληθημηρη ποτην ξενοις ημηρη, οιηπησια ορφαι ποτην πινεις οινων οφειλοτες οιηπη διδικαλειν δια τον ξενον, παλιν ξενων εχει διδικειδαι πινα θεοικεια η λογων θεοικειων οφειλοτες πινεις οιγυ θητη ποι καρον η θεοικειων δικονομιας, η κατετην αιλησιαπιατην ιδιο φερειν της καρπης, η πιατης οικοχειοις ιδιο καρρος οι καπτης ζωτας, κατετην οι καρεδιμαρη καπτης οινενονται οι δι ιδιο εικασιον, πιοντην extra tempus in acerbam uam evadent*

Nn n spon-

Τον αὐτὸν αἰνησάντα. οὐθίσαντος αὐτὸν ἀποκτέναντες τὸν χειρὸν, τὸν μὲν νοέντες αὐτὸς τοιαῦτα-



Math  
45, 46.

244

A se loqui competentes, illi manus quaesi-  
verunt injicere, & quam pessimis posse  
modis tractare; at minime valuerunt, quoniam  
multitudinis ac turbarum, quæ Je-  
sus Propheta loco habebant, imperium  
fusitatem non poterant. Et quicunque  
profecto insidiose Verbum volunt appre-  
hendere, ut apprehensum illud apud se  
de medio tollant, haudquaque ei man-  
us possint injicere, turbis scilicet à qui-  
bus Propheta aliquis Dei existimatur, eos  
retrahentibus qui ipsum comprehendere;  
& insidiis appetere volunt. Scendum est  
deinceps, corum esse discrimina qui Je-  
sus tenere volunt; alter enim Principes  
Sacerdotum, & Pharisæi ipsum tenere  
fatigabant; aliter Sponsa cuius in Canti-  
co Canticorum mentio fit, postquam  
ipsum quælavit, & surrexit, & circuivit ci-  
vitatem per fora & plateas, vix ipsum in-  
venit, quum paululum custodes præter-  
ire, quique ipsum in civitate circuibant,  
eumque repertum tenuit, quando scilicet  
ait: *Tenui eum, nec dimittam eum, donec in-  
troducam illum in domum matris mee, & in  
cubiculum genitricis mee.* Quin & ipsa  
Sponsa initio Cantici Canticorum: *Te-  
nui eum, inquit, in domum matris mea, &  
in cubiculum genitricis mee:* sub finem au-  
tem ejusdem libri, ut quæ progressum fe-  
cerit, eumque alio quodam modo, me-  
liusque, quam antea, tentura sit, ait;  
*Dixi, ascendam in palmarum, & apprehendam  
cacumina ejus.* Quia nam sint autem Sacer-  
dotum Principes, & Pharisæi manus ei  
injicere querentes, minime autem inji-  
cientes ut intelligere possit, animadverte  
quorumlibet aliorum à Christi sermone  
sermonum, quidquid tandem scisciant illi  
ac decernant, mentem comprehendi, &  
sententiam animo capi; quin & contem-  
plationis ope confutari, &, ut ait Scrip-  
tura, instrui ac dirigi posse. Sic enim qui  
juxta Evangelium sapiens est, tanquam  
Spiritualis judicans omnia, ipse vero à nomine  
iudicatus, dijudicatur, & examinatur, ac dis-  
cutit sermones alios, sive mundi Sapientum  
illi sint, sive corum quinter Hæreti-  
cos nomen obtinuerint & excellunt; non ju-  
dicatur autem Christisensus qui in ipso  
est, neque comprehenditur, neque ab iis  
capi potest qui eum confutare sibi pro-  
pounderant: *Quis enim cognovit sensum Domi-  
ni, qui instruat eum?* Manifestum autem il-  
lud est, quod si quis alicuius sensum in-  
structurus est, illum prius noscet, ac post-  
modum instruet: *Quis autem cognoscet sensum  
Domini, qui instruat eum?* ipse enim ab  
illo capiatur, eique tandem cedet. Atque  
hæc à nobis dicta sint propter illud: *Et  
querentes eum tenere, timuerunt turbas, quo-  
niam scit Prophetam eum habebant.* Verum  
46. *Matth. 24.*

Nnn 3 eti

etiam si Iesum laudibus ac votis prosequuntur turbæ, aliquid veri de eo quidem sentiunt, ipsius tamen magnitudinem non assequuntur; Propheta quippe etiam erat Iesus, quemadmodum ei liquet qui habet perspenderit: *Prophetam defratribus vestris*  
*et iustam felicitatis eis Dominus Deus ap-*

Deuter. 12. *Iesus, quemadmodum et inquit qui regnabit perpenditer: Prophetam de fratribus vestris 15. 19. sicut me, suscitabit vobis Dominus Deus vester: ipsum audite in omnibus qua loquetur Prophetam illas qui autem Prophetam hunc non audierit, exterminabitur. Quanquam non in eo sita erat ipsis excellentia, quod esset Propheta; sed quod Filius esset Dei,*  
Col. 1. 15. 16 *Primum genitum omnis creatura, & imago Dei*

Col.1.15. 16 **Primumogenitus omnis creatura, & imago Dei**  
**invisibilis, in quo condita sunt universa in celo & in terra, sive visibilitate, sive invisibilitate, & cetera: & in eo praecepit continebatur ipsius excellencia, quod Sapientia est.**

*Pr. v. 8. 22. Iet dicens: Deus possedit me initium tuarum  
23. suarum in opera sua, antequam quidquam fa-  
ceret, & antea seculum fundavit me in prin-  
cipio tuum. & regi-  
o*

cipto, *antequam terram facret*, & reliqua. Hanc porro multitudinem ita de eo sentientem, & pro eo decertare paratam aduersus ipsius hostes, timent sacerdotum Principes, & Pharisei, & quamvis insidias struante volentes ipsi manus injicere, comprehendere tamen nequaquam posseunt. Hic sane scriptum est: *Quoniam sicut Prophetam eum habebant*: illud vero amplius addere queas, quamvis juxta Scripturam contextum tanquam Prophetam eum turbæ non habeant, quoquo cum loco tandem habeant, longe infra ipsius dignitatem de eo sentire, ne tantillam quidem cognitionis eorum partem assequentes qui cum ex parte cognoscunt, neque de eo quicquam aperte intelligentes. Hoc autem de iis dico, qui vera de eo sentiunt; non autem hi pro eo stare existimandisunt, qui Deo gloriam ac honorem exhibere se credentes, falsa de ipso fibi fingunt; cuiusmodi sunt qui Patris ac Filii notionem confundunt, & unam Patris ac Filii hypostasin esse statuunt, sola cogitatione & nominibus solis unam candemque rem dividentes; neque sane pro illo stant hæretici qui magna de ipso sentire credentes iniquitatem in sublime loquuntur, & Conditoris obtrahent; cum eo quippe non sunt, & idcirco ad-

*Marth. 12, 4. Versus cum sunt: Qui enim, inquit,  
non est cum me, contra me est. Similiter  
autem quamvis in nomine Iesu congregentur,  
qui vera de Filio non sentiunt, spargunt po-*

*Math. ibid.* quiverat de me non lenitatem, ipsorum potius quam congregant; aut quippe Servator: *Et qui non congregat mecum, spiritus, Animadverte autem, dictum non fuisse simpliciter: Qui non congregat, spiritus; sed cum caute hoc & exquisito additamentis, mecum; opertet enim ut qui congregat, congregat cum eo. Qui autem cum eo congregat, hunc diconscies, si ad id attenderis: Congregabis vobis & meo spiritu, cum*

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

pulo superati, qui Iesu doctrinam audiens, ipseque contentiens, totus a praceptoru*s* suo Iesu penderet, eique adductus est. Consimilia sunt quae subjicit Marcus dicens: *Quo audito Princeps Sacerdotum & Scriba querebant, quomodo eum perderent: timebant enim eum quoniam universa turba admirabatur super doctrinam eius: universus enim Christi populus doctrinam ipsius demiratur ac stupet: at ante memorati hi Sacerdotum Principes ac Scrib*æ*, Iesum ex hominibus eliminare, populumque omnem ab ipius admiratione retrahere cupientes, optatis tamen suis nequaquam potiri queunt.*

Marc.11.18

**A**πκαύμαριοι δὲ πάντος ἡ λαζ, ἵνα τικερια-  
μένος ἐδιδασκάλος ἐν τῷ ἀκάνθινοι σωματι-  
νεός τοι διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ μάρκος  
τοι γενητίσας οὐαβάλλει λέγων. καὶ πεστό-  
οι δέχεταις καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ ἔπειται πάς  
αὐτὸν διπλέσωσιν. ἐφοεῖν τὸ γένος, ὅπας;  
ἔ λαδος ἐξεπλήσσεται Πάτη διδαχῆς αὐτοῦ, πᾶς  
γάρ ὁ λαδος χειρὶς ἐπιπλήσσεται. οὐτοὶ τοῦ διδαχῆς  
αὐτοῦ, καὶ εἰς δικαία τοῦ γένος οὐαβάλλεται  
μέριμνα δέχεταις οἱ γραμματεῖς, οὐτοι  
διπλέσωσιν τὸν ἄνθρωπον, καὶ μάρκος  
τοι γενητίσας οὐαβάλλεται.

## De accessis ad nuptias.

Πεσετῷ καλεμέριων εἰς τὰς γάμους

**C**ap. 22. 1. **E**t respondens Iesus dixit iterum in para-  
2. 3. **C**ap. 22. 1. **E**bolis eis, dicens: Simile factum est re-  
gnum cœlorum homini regi qui faciens nuptias  
filio suo: Misit servos suos, & cætera; usque  
adid: *Muli enim sunt vocati, pauci vero  
eleæti. Hoc quoque parabola levius sim-  
pliciusque intellecta facilis esse videbitur  
& aperta, in qua nimurum homo Rex tro-  
pice Deus & Christi pater esse dicitur;  
nuptiae autem filii Regis, Ecclesia Christi  
sponsæ sponso ipso Christo restitutio;  
servi vero ad vocandos eos missi qui ad  
nuptias fuerant invitati, ii sunt Prophetæ  
vaticiniis suis eos qui ē populo sunt ad  
latitudinem tempestive convertentes, quæ  
pro Ecclesia Christo restituta ducebatur;  
qui autem priores accessi venire noluc-  
rant, hi sunt qui Prophetarum sermoni-  
bus minime paruerunt; at missi servi alte-  
ri, alius est Prophetarum cœctus; paratum  
vero prandium, in quo tauri Regis & al-  
tilia mactata fuerant, solidi erant & rationales  
Dei mysteriorum cibi. Similiter  
parata omnia, sermones sunt de rebus  
universis agentes, quos quum advenerit  
quod perfectum est, comedent, ac bibent  
qui vocationem fuerint secuti. Quoniam  
autem ex iis qui accesserant per Propheta-  
tis, iplorū sermones aliqui negligebant  
dintaxat, & ad res profanas & mundana-  
nas attendebant, nihil autem mali ad-  
versus ipsos designabant, propterea co-  
rum differentiam aperire volens dixit: *Il-  
li autem negligebant, & abierunt, alius in  
villam suam, alius vero ad negotiationem  
suam: Reliqui vero tenuerunt servos eius,  
& contumelias affectos occiderunt. Deinde  
juxta audiorem hanc expositionem, ita  
Regis ea intelligitur, cujus de Judæis lo-  
quens Apostolus mentionem facit: Per-**

1. Thess. 2.  
16.

γῆται ὁργὴ τοῦ Βασιλέως νοεῖται, καὶ ὁ ἀπόστολος τοῖς ιερεῦσιν

Marc.11.25.

οἱ μέλισσαι αἰχλαῖσθαι τοῖς ιερεῦσιν

οἱ μέλισσαι αἰχλαῖσθαι τοῖς ιερεῦ



circu illud scriptum est : *At ille ebmutuit.* Neque vero è nuptiis expelli satis est, qui nuptias dehonestavit ; oportet enim ut à Regis ministris, qui vinculis praefecti sunt, colligata ejus inequitas qua præter fas usus est, industriaque qua boni nihil egit, non à nuptiis dejiciatur solam, sed in locum etiam lumine carentem relegateatur, ubi tenebræ sunt quantum ope profundæ, & exteriore tenebra dictæ. Quod si quis ergo nostrum, qui à Rege vocatus ad nuptias filii ipsius venerit, obtemperasse & cum vocatis venisse videatur, minime tamen vestem illam nuptialem de qua diximus, induerit, hæc perpetetur, & pedibus manibusque constrictis mittetur in tenebras exteriore; ubi, iuxta illud : *Vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flabitis,* fletus eos manet, qui fletu ac luctu digna commiserint ; flebunt autem calamitates suas legentes. Deinde ut timorem, tremorem, tristitiam, ac labores quos patientur qui ueste nuptiali induti non fuerint, declaret Verbum, ait : *Ibierit fletus, neque solum fletus, sed & stridor dentium.* Et ut multos vocatos esse, non omnes autem, sed paucos ex ipsis venisse doceat, toti demum Parabolæ id subjungitur : *Mulsi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Hæc igitur super Parabola ruidiori minerva dicta sint, eam autem repetitam pro virium quibus nunc pollemus modulo expendere conabimur, si modo sapientia spiritu adjuti penitiores ac profundiores sensus à nobis super Parabola repertos adstruere, & juxta rationem reticere, vel obscure significare, vel aperte explicare possumus. Regnum ergo cælorum, quantum ad regnamentum, homini Regi assimilatum est ; quantum autem ad eum qui una cum Rege regnat, ipsius filio ; quantum autem ad ea quæ Regis potestati subdita sunt, servis, & iis qui ad nuptias vocati sunt : quorum hi ingredi noluerunt, illi vero ingredi negligentes abierunt, *alias in villam suam, alias vero ad negotiationem suam, ali vero tenebunt servos ejus, & contumelis affectos occiderunt.* Præterea ex iis est quæ Regis imperio patienti ipse Regis exercitus, quique ex viis congregati sunt mali ac probi, donec discubentibus completae sunt nuptiæ ; quique inter discubentes vestem nuptialem non habet, ac ministri item quibus iussum est, ut manibus ligent eum ac pedibus qui uestem nuptialem non habet, & in tenebras exteriore mitant. Scribi quidem poterat : *Simile factum est regnum cælorum Regi, absque aditamento hocce homini, sed quoniam il lud, homini, adiunctum est, id quoque nefario venit explicandum, quod ita, meo*

ΑΤΤ ὁ μελεπίνας έγγαμος τὸν ἀποδέσμοντα τῷ  
κληπτὸν. δέ τις μὲν αὐτὸν ἴστορος τῷ διακόνῳ ἐγένετο  
σιλέως τῷ τοποτελείᾳ τῷ εἰς δέονταν χρηστόν, τοι  
θεοτατού πονητελείᾳ τῷ εἰς δέονταν χρηστόν, τοι  
τῷ δραπέτον διώματιν ἐν ἡπερβόλῳ ἀγαθῷ  
εἰς ἐπέλεστον, καὶ μόνον τῷδε ἐγγαμεπέλεστον,  
να, ἀλλὰ ὡς οὐεισ τὸν ἀπότελον διορθεῖσ τοι  
δικαιοδότηνας Σπον, ἐνθα ποτότῳ τῷδε ὡς οὐεισ  
Σαντορεγον, καὶ καλέρημον ποτότῳ τῷδε οὐεισ ποτότῳ  
εἰς τὸ γένερον Παττελον κληπτονέλεθον ἐγγαμεπέλεστον  
εἰς τες γάμετες ἐγγαμεπέλεστον, δοκεῖ μὲν τοι  
εἰς τὸ γένερον μὲν τῷ κακηπρέμωντος μὲν ὁδού  
τοποτερημοντος ἐνδυμα γάμος, τοι  
πειστον, καὶ δεοεις ποδῶν ἐγγαμεπέλεστον  
εἰς τὸ σκότῳ τὸ δέσποτεν, ἐνθα πτέρο  
γελῶντες γάμο, ὅπικαλεστετο, ὅκλαυθμος τοι  
τὸ κλαυθμός τὸ θρύνε αξεια αιμαρπτασιπλω  
σι τὸ θρηπεντες τοις ιδιας ταλαιπωσιας ἐπ  
ινα ταξιστόν ὁ λάγος τὸν φόβον, τὸ τοτέμον  
τὸ σκυθερωπά περγυματα, τὸ τες ποτε  
ενδιέστον τοι μὲν σινεδυμοντος ἐνδυμα γάμο  
επετέ. δοκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμός, τὸ μιον  
κλαυθμος, ἀλλα τὸ δέρημον μὲν τῷ δόδοντο  
τοπιφέρετο τὴν ὄλη τοποτελεολη διατο πολεσδ  
δηλωδες τοις κληπτοντας, τοπάντας τὸν εἰλικ  
να, ἀλλὰ ὀλγης ἐξ αὐτο, τὸ πολασιεπικ  
τοιολίγοις ἐκλεκτοις. ταῦτα μηδὲν δόλερης  
σερον εἰς τοις τοποτελεολη λεπεχο, πηγουσια  
θα τὸ πανεπελεθοντες ἐρωνιντακτη τὸν παρεπο  
διώματιν αιττει, τοι δέ τοι Βοττομέντες τοι  
τὸ Φρίας ποδιματο, διωτελεμρητινα, επι  
τερεις τοις τοποτελεολη ενεργετες σινοδωτοι,  
καὶ τὸ τον ευλογον σιωπησι, τὸ αιμαζαδ, τοι  
θεας. ἡ εαστινεια τίνη τὸν επειρον διωμ  
ητο, καὶ μηδὲ τὸν εαστινεινοντα, αιθράτω εαστιν  
καὶ τὸν εαστινεινοντα τὸν βασιλει, τὸ μηδὲν  
καὶ τὸ τον εαστινεινομενα, τοις δέλοις τοις κε  
κηημένοις εἰς τεσγαμετες, ον οι μειον τοιον  
εισελθειν, οι τὸ άμελη ποδωτος τὸν εισελθειν  
ος μενεις τον ιδιον αγρενος τὸ θητον τοι  
ειδον αιδη, ἀλλοι κεχεπτωσαντες δέλοις εισ  
σαν τὸ πεπτιναν ἐπετ τον εαστινεινοντα τὸν  
τοποτελεολη τον εαστινεινοντα, τοι δέ τοι δόδον π  
ινεχόμενον πονηροι τὸ αγαθοι, τοις επιπονο  
γαμοταικαδιενον, τὸ δὲ τοις αιλακεμενον  
τοις εχονταν ενδυμα γαμος, τὸ δικλεινετες δια  
κονοι δησμη τον μη εχοντα ενδυμα διατοδον  
τὸ χρημα, τὸ εκελειν αιτον εις τὸ σκοτειτο ουρ  
τερον εδωματο μεντι γεγερθωμασινοντι εις το  
σιλεια τὸ γεγονταν εαστινειν, χωριστο, \* αιθροπ



ptias filio facientem; Patrem esse Christi A  
nolint propter iram; sive propter nuptias  
& filium, Patrem ipsum esse Christi, &  
irasci cogantur fateri. Quod si ira huic  
explicationem aliquam inferre contentur;  
dicemus illis; Heus vos, quanam hæc  
partitio est, cum qui in Evangelio nuptias  
filio suo facit propter iram minime refu-  
gere, nec alium querere; in Lege autem  
& Prophetis propter idem iræ nōmen, vel  
alia huic confimilia, anima à Legis, Pro-  
phetarumque Deo, Deum fingere cona-  
ri? Quandiu ergo homines sumus, neque  
bonitatis ipsius divitias, neque ingentem  
absconditæ ipsius bonitatis copiam inphi-  
cere expedit, ne detrimentum aliquod ca-  
piamus; homini regi regnum celorum  
necessario comparatum est, ut homines  
tanquam homo alloquatur, & loquendo  
per Prophetas, hominesque gubernan-  
do, regat ac propiciat hominibus, qui  
Dei, quandiu Deus perfæcte manet, gu-  
bernationis nequaquam capaces sunt.  
Tunc autem hæc regnum inter celorum  
atque hominem similitudo definit, quan-  
do desita amulatio, ac contentione, re-  
liquisque affectibus ac peccatis, neque  
amplius secundum hominem ambulan-  
tes, digni evaserimus qui à Deo audia- C

*i. Cor. 3. 3. mis: Ego dixi, Dii estis & filii Excelsi  
omnes, vel ipsis Christi; nec ea amplius*

agentes proper que dici posit: *Vos autem sicut homines moriemini*. Ego vero non hanc solum regni celorum cum homine rege comparationem desitum existimo, sed & alia sexcenta quibus homini peccatis dedito opus esse: quale illud est quod in O/eccriptum extat: *Ego vero sum quasi*

in Oleari scriptum exstat. Agnus deus panthera Ephraim, & quasi Leo domini Iuda: I  
Osee 13, 8. &c alibi, Occurrant eis, inquit, quasi ursa  
proboscidea. Aliquando ergo panthe-

*pabulo in aegens. An quando ego pantheræ, & leoni, & ursæ pabulo egenti simili esse desinet, quam scilicet, propterea quod qui talia egerant eo pantheræ, vel leonis, vel ursæ, simili non amplius indigeant, nullum amplius habens qui talem desideret, talem se qualis est, conspicuum dabit. Ego vero sic illud interpretorum: *Parvus noster iuriis confundens eis;**

Deut. 4.24 tor: *Dominus noster ignis consumens eis;*  
quoniam quantum rerum est quæ consumi-  
tum sunt, tantum Deus noster ignis est.

merita sunt, tantum Deus noster ignis est  
eas consumens; postquam autem ab igne  
consumente fuerint consumpta, quæ na-  
tura comparata sunt, ut ab illo con-  
sumantur; tunc sane Deus noster ignis con-  
sumens amplius non erit, sed lumen dun-  
taxat, ut docet Johannes dicens: *Deus lux*  
*est.* His porro excusis, vide, an locum  
hunc ex Catholica Johannis Epistola,  
qui sic habet: *Charissimi, nunc filii Dei su-*  
*mus, & nondum apparuit quod erimus: sci-*

¶. 20b. 3. 2. qui sic habet: *Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus: sci-*

δια τες γαμες και τον μον, την αριστην αποτελεσθαι την οπατηρ ζειει, και ον δεριζειται την οδηγησην την οργανωσην πειρασθων φερεν, οι ομηροι τας ειπεταις οπων παντες, πιστης, μη φθεγγειμεν τον εν τη διακενησι παντες γαμες την καθιειται διατην οργην, και αλλοι ζητειν. εντο τη νομωνη της φερεντων δια τη αιτη τη οργης ονομα, και τη συντηση αιτη ζητειν αναπλαθειν επειγοντα την ομηρη της φερεντην θεον, ον εν ανθρωποι μηδε, οι οι συμφερει ημηντον πλεον τη σημειωση, οι οι επειγοντης πολυ πλην θεον, αντε πεκχυμερης ιστη αιτη, μη μη βλασφημηρη, θεωρην, αναγκαιως ομοιωθη η εποιησι την εγενον αινηρωτη βασιλειη, μη αινηρωτη λαληηη οις αινηρωτη, και αινηρωτης οικονομης ση μη χωρην τας οικονομηπηντην αινηρωτη πατη μηρον θεον, οι αιτη λεπτηια τοποθετηση, εν τη οικονομην αινηρωτης, και τητε παιδια, μοιχυμηρη η ευσιτεια την εγενον αινηρωτη πανταμηρη ζηλη, ζεριθη, και τη λοιπη ζηλη, και αιμαρητηματων, οι αινηρωτη πατησι, αξιοι μηριμεθα αικατη ληπη ζηλη, επια θεοι ζηλη, και οι μητιση παιτες, η ζηλη αιτη, μηκετη περιθοντες τοιασια εφ οικηγοις αν. ιμεις οι οις αινηρωτης δοπισηται εγω οι οιμαι οπις μηνον οι αινηρωτη βασιλη ομοιωθει την βασιλειαν την εγενον πασση, αιλακοιαλα μυεια ον, γενειαμαστης αινηρωτη, οι οι γεγενηπη, οι τη αιτηση, οις παντηπη πολιθεατη, πεπονησιας μηκετη γεγενη, οι παντηπη θεοι, οις ζωης λεονθη, οι οι αρκτη, αιτης εκεινη εχων της τοιασια εινηθη, οι ται, εμφανισει εαστην πασιον έτην, εγια ζετης επικειπον, πιστης και τηλαπησην εκεινα, επιαν δε αινηρωτη την εκαταναλισκοντη πιερδη, πεφυκητη, οι οιμηνα αναλισκειται, τητε εκεινη μηρη ειμι ο θεος ημηρη πιδε καταναλισκον, μονον οι οι απει πιστην ιωαννην φθη, λεγων, ο θεος φθη ιτητην οι κυνθεντων, πιερδης ει μωσατη, ληπη την οιωνην και θολητη, οι οι οισιονης επειπον οινη μηρη ιται τη οι καταλαντεισαν \*

★ Την Τσετον διεός ήμηρ πέραν κα-

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

477

000 3 <sup>x</sup> ~~quæ~~

quæ nubit alia est à servis accersentibus, & A  
ab iis qui ad nuptias accersiti sunt; ita &  
in mysticis rebus, aliqui ad novæ nuptæ  
collocationem assumentur; alii autem in  
servorum ordinem, qui invitatos ad nu-  
ptias accersitum mittuntur; ac prater il-  
los demum tertii, qui nempe ipsi ad nu-  
ptias invitati sunt: verum diversos ani-  
marum ordines, vel simul facultatum qui-  
bus pollut, Deus noverit, nec non & cau-  
fas propter quas ad sponsæ collocationem  
assumantur illi; alii inter eos qui vocatio-  
ni huicce ministrant: atque alii demum in-  
ter ipsos invitatos. In spiritualibus autem  
nuptiis animadverte consuetudinem Ver-  
bi sponsi, unde fetus tempestivè exor-  
itur, cum anima sponsa quæ Verbo nu-  
pfit, ab eoque viitata ac corrupta non est,  
sed quotiecumque cum sposo confuscit,  
corruptionis immunitatem concipit, &  
qualem ex ejusmodi nuptiis nasci proge-  
niem pat est, rationales nempe fetus  
enititur. In ejusmodi item nuptiis ad pa-  
ratum ex solido in spiritualibus rationali-  
bus cibo prandium mentem adverte; cu-  
jus cibi solidiorem partem tropologice si-  
gnificatam intelligito per tauros; quod  
autem spirituale in hac eadem contem-  
platione continetur, per maestata altilia;  
aliam autem varietatem, spiritualem nem-  
pe contemplationem quæ pro terum cor-  
porearum ratione fit, per hæc verba: *Et  
omnia parata*: tale siquidem prandium  
Rex copiis omnibus, uti regem decet, af-  
fluens instruit, pro regia sua dignitate &  
opibus. Prior certe ad nuptias invitatio,  
ad Israeliticæ quasdam generosiores ani-  
mas mihi videtur pertinere. Quin enim per-  
spiciaciōt pollent ingenio, eos à vocato-  
ribus per disciplinæ verba ad beatum il-  
lud epulum præ reliquis accersitos vult  
Deus vénire: hos autem videre licet vo-  
cationi minime obsequentes venire nolle,  
& alii propterea mittuntur servi eos ac-  
cessituri qui venire recusant, & promissu-  
ri futurum ut si invitati venerint, parati  
rege prandii participes fiant, nec non &  
tauorum qui inter munda mundis omni-  
bus maiores sunt, & vario ac multiplici  
argumento saginatarum super unaquaque  
quæstione cogitationum: nam quasi sagi-  
natum vel disiectum, quicque in Tropolo-  
gia maestatus dicunt, sermonem proponit,  
qui super proposita quæstione multiplex  
profert ac perfectum argumentum: quemad-  
modum si sublesta quedam & infirma  
probandis quæstionibus proferri argu-  
menta fingamus, quibus ea valide confir-  
mari videantur, tenuia fane sunt ac exilia,  
& ut convenienter hæc appellem mali-  
lenta ac strigosa quæ maestata sunt: at non  
ejusmodi sunt quæ in regis prandio fue-



Rex ac delet; & si quando falso nominata scientiam, vel quosvis sermones veritatem profientes, peſtundatos ac valide confutatos videris, id à Dei exercitibus hostium veritas urbes succendentibus factum esse dicere ne pigate. Sane Judaicæ quoq; doctrinæ civitas post Christi adventum concremata est, qua succensa servis suis, Apostolis nempe Christi, vel Angeli Dei vocationi Gentium praefectis dixit Rex:

*Matth. 22. Nuptiae quidem parata sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque in veneritis, vocate ad nuptias; & ex omni quidem publica ac plebeja via, nec non ex pervagatis dogmatibus, Gentium & civitatum & villarum & locorum usu receptis, invitatos ad nuptias homines videre est, ab iis quibus id agendi negotium datum est. Egressi autem servi, Christi nimurum Apostoli, sive è Judaea, sive Hierosolyma, sive ab interioribus finibus, intra quos erant beati Angeli, postquam ad vias devenirent, quoscumque invenirent homines nequam & congregarunt, ac porro congregabunt, ut nequitia sua, nuptiis vide-licet minime idonea ueste, deposita, & ueste nuptiali cum iis induit qui boni appellantur, nuptiale convivium se discubun-  
Machab. 22. silae impluant. Postquam ergo invitas fui-*

**M**ensis 12. tibus impletant. Postquam ergo impletas fuen-  
tibus nuptias discubentium; & conquiescentium in fide ac pietate, tunc ingredietur Rex ut discubentes videat, deinceps iis sentientiam ferat, ut qui nuptiale vestem non habet, correptum cum puniat; alius vero, instructum prandium, & macrata altilia, cum tauris, reliquisque omnibus a se paratis apponat. Unum autem veste nuptialibus induitum vidit, sub unico genere, vel specie universos comprehendens qui nequitiam sibi ante fidem adhaerentem retinuerunt, eamque minime exuerunt; atque hunc quidem coaguit, ut quimale egerit, ad ejusmodi nuptias ingredi ausus ueste nuptiali non assumta, virtutis nempe amictu, splendido vestimento, de quo Salomon in Ecclesiaste praecepit dicens:

**1 Cor. 9.8. *Omnis tempore sicut vestimenta tua candida.***  
At obmutescit is qui absque nuptiali ueste  
in magnificas hasce nuptias ingredi ausus  
est, neque quicquam proferre potest: qui  
ut pena ac damnatione dignus ab eo  
condemnatur qui ministris edicit, alius  
nempe ab exercitibus, de quibus supra  
dictum est, ut colligatum ipsum pedibus,  
manibusque, quibus recte & uti par erat,  
utus non est (nec enim ita, uti decuerat,  
ambulavit, neq; ea quæ decuerat, egit) non  
extra nuptiale duntaxat convivium, sed

περιθύματα, οὐδὲ δίποτες αὐτὸς πόδας οὐ χειρας, οὐδὲ τοι εἰς σένον εχεσθατείτε γε γε  
πορειαν φεύγεται τοι, εἴτε αὐτοῦ εχειλιν προγένετος επετελεσται, οὐδὲ λατων αὐτοῦ, οὐδὲ

τοῖς Θγάμοις οὐλοὶ καὶ εἰς τὸ ἔξωτερον σκότος,  
καὶ παῖς φωνὴς ἀμφίστης. ἵνα δὲ Λύσας φωνὴς  
μὲν τὸ γενένεαν ἐν σκότῳ τῷ ἔξωτερῷ, κλαύση  
περὶ τὸν διωδιόδον αὐτὸν διεργεῖται, κακεῖ-  
θεν ἕρσας θεοῦ, καὶ τὰς ὁδὸντας θεού τοῖς διὰ  
τίνακάν τον φαγόντας τὸν ὄμφακα, καὶ διὰ τὸ  
αὐμωδίσσοντας. Τὸν φαῦλον τὸν ὄμφακα  
οὐδὲντες αὐμωδίστοιν· ὄμφακα δὲ κακένο-  
μισέον λεγεῖσθε τίνακάν τον ἐπεκτεινομένος  
τοῖς ἐμπειροῦσι, οὐλαὶ τοῦμεναιντοὶ αὐτῷ,  
διὸν ὁδὸντας Τῷ τὸ πέπειρος Τὸν λυκελαν ποι-  
κιλαὶ τὰς τὸ δέρτια φυλάκια. Τούφερει δὲ δηλητή  
τοῦδε διὰ μὴ τοὺς πολλάς τοι κεκληριμένων  
ἐπὶ φυλάκιον αἰξίων, Τοις πολλοῖς γάρ εἰσιν οἱ  
κατοίδια τὸς τετραελθόντων τοῦ τὸν γάμον, καὶ \*  
διοικητῶν τοῖς σύνεδροις λεγόντες, Τοις λύγοις δὲ σύνδε-  
τοι, καὶ εἰς τὸ γένος κατανόσαται Τοις πολυκόνδυλοις  
εἰπειροῦσι, τὸν αὐτόντερον ὄνοματον, εἰκλη-  
σιῶν, καὶ τετέλεσται πόσιν μὴν ὃι εἰσίντες Τηλεκά-  
τεροι, καὶ μεταμορφέθησθαι αὐτοκανθάτες Το-  
νοῖς πόσιν δὲ τὸν ῥάδυν μοτερον πολιτισμόν μηρού, καὶ  
συγκατατίθησθαι τὸν εἰδώντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆ-  
σιν τοῦτον τὸν λέγοντας Τὸν σωτῆρον Φωνὴν. πολλοὶ  
γαρεῖστι κακοῖς, διὰ τοὺς οὐκ εἰλεγέντοις. καὶ αὐλαχθε-  
λέγειν Τοις πολλοῖς Τητήστησιν εἰσελθεῖν, Τοις ιδύ-  
στοις, καὶ αἰσθαντοῖς εἰσελθεῖν διὰ τὸ σενῆς πύλην,  
οὐδέποτε οὐδεποτεστον αὐτοῖς.

Περὶ τῶν ἐπειρωτασάντων διὰ τὸν κῆνον.

De iis qui de censu interrogaverunt.

Τοῖς πορευθέντες οἱ φαρισαῖοι συμβέ-  
δοι λοιχαβον κατὰ αὐτὸς, ὅπως αὐτὸν πα-  
γιδιόστων ἐν λόγῳ, καὶ τοῖς εἶχησι, ἔως τοῦ τοῦ  
ἀδόπτεσαν τὸν αἰπῆλθον. Τοις βεληματοῖς εἰκε-  
νῆσθαι τοῖς λέγοντας Τοις τοῖς εἶχοντες τὸν κατὰ τὸν  
μοσαϊκὸν νόμον διδασκαλίαν, καὶ πολιτείαν ἀ-  
πεισωμένοις τὸν θεόν, καὶ δύγρα εἴ-  
χοντες τὸν λόγον, ὃς τὸν διδασκαλίαν τοῖς τοῖς  
αἰλιθείας, καὶ κύνεις πολεμοῦσι τοῖς σοι, αἰ-  
σιστον Τοις κερετεστον αὐτῷ θέντον τὸν τοῦ  
μητροῦντα τὸν νόμον Τοις θεόν, καὶ πολάκις τοῖς  
αρδηστοπλάστες κεκινδυνεύκαστον Τοις φωμα-  
τον βελομένων αὐθιδιάντα καῆσας Τοις εἰσαλεῖν  
εἰστοντας Τοις θεόν, αὐθισάμυροι Τοις καλύνοντες τοῖς  
ιουρετέρες αὐτῷ θυμομένες, έπει τὸν πιθε-  
εἴκαστας Τοις εἰσελῶν γεράσας, οὐδὲ τὸν πον-  
τικὸν πλάτον εἰκινδυνεύσθωσεν οὐλαὸς, Τοις μὴ πλά-  
τονιαζόμενοι αὐθιδιάντα καῆσας Τοις αὐθείναν τὸν τοῖναο, τὸν τοῦ τοῦδε διωδιόδον κατα-  
πέτησαν.

Τοῖς αβεαντοις Φαρισαιοις consilium inie-  
runt adversus eum, ut caperent eum in sermone, & reliqua usque ad id: Et reliquo  
eo abierunt. Loci hujus, juxta ipsius contextus verba, hec mihi videtur esse sententia. Iudei, utpote peculiarem, secundum Mosis Legem, doctrinam, & diversam à Gentium instituto vita ratione-  
tuentes, illudque dogma observantes: Ecclesiast. Vtque ad mortem certa pro veritate, & + 33. Deus pugnabit pro te, ne Legem Dei vio-  
larent, vii tricibus sui Gentibus adversa-  
bantur; & sape in praesentissimum vitam  
discretim adducti sunt, cum Romanis, qui propter Iudaorum peccata superiores  
ipis evaserant, Cæsaris statuam Templo  
Dei inferre volentibus palam obfiste-  
rent. Ac sub Pontio quidem Pilato valde periclitatum esse populum ex conser-  
ptis Tiberii Cæsaris tempore historis  
discimus, cum Cæsaris statuam in Tem-  
plo consecrare omni ope contendere Pi-  
latus, hi autem supra vires etiam suas  
Ppp relu-

reluctarentur. Idem quoque Caii Cæsarisi *Αόντων*<sup>1</sup> Τοῦ ὅμοιον δύσανέργαστην γεγονόην τοῦ  
temporibus contigisse scriptis traditum est. Suspicamur autem nihil factum ejusmodi, quamdiu populo provisum est, atque  
iſa 5, 7. dicta a Prophetis sepe vallata erat; *Vinea domini, domus Israël, & vir Iuda germen ejus de-  
letabile.* Quod autem omnem superat fidem, primus ipse Templum Dei violare ausus est Pilatus, cui Iesum tradiderunt. So-  
spitatoris itaque temporibus cum tributum Romanis pendere iussi sunt Iudei, de eo  
inter Iudeos disputatum, deliberatumque  
est, utrum consecratam Deo Gentem, quæ  
que ipsius esset portio, tributum principi-  
bus solvere consentaneum sit, an pro liber-  
tate certare, si vitam pro arbitrio ducere  
non licet, & tributum minime pendere.  
Fertur autem docuisse Judas Galilæus, cu-  
jus in Apostolorum Actis mentionem facit  
Lucas, ad defectionem impulsâ ingenti Iude-  
orum multitudine, Cæsarine quaque-  
penitendum esse vestigal, neque Domi-  
num hunc appellandum. At qui tunc  
præterat Tetrarcha populo persuadere co-  
nabatur præfenti rerum statui teneat ut ac-  
commodaret, nec voluntarium contra po-  
tentiores bellum susciperet, & vestigalia  
solvaret. Actalia quidem præfenti hocce  
Evangelii loco non aperte declarantur; at  
qui proposita contextus verba accurate ex-  
plorare valerit, hæc ita se habere facile in-  
de comperiet. Cum enim Iesum in ser-  
mone illaqueare vellent Pharisei, misis ad  
eum discipulis suis cum Herodianis, ut ab  
eo scilicetarentur, licerent censum dare  
Cæsari, an non, illaqueandi ejus locum mi-  
nime habuissent, si dandum cum esse in cen-  
fesso fuissent, vel si dandum non esse omnes  
consensissent. At vide, an non vel ex eo hi-  
storia hujuscem veritas eluceat, quod cum  
Iesum in sermone illaqueare vellent Pharisei,  
non discipulos duntaxat suos de cen-  
su quæsumi miserint, sed cum Herodia-  
nis. Veri quippe simile est qui tributum  
Cæsari in populo pendi vellent, Herodia-  
nos ab iis fuisse appellatos qui id nequa-  
quam faciendum esse statuebant. Qui au-  
tem libertatis specie duici, quo minus ve-  
stigal Cæsari penitatur, impediunt, si  
fuisse videntur Pharisei Iudeorum discipli-  
nas accusatis rimantes ac tuentes. Quod  
si quis hæc nequaquam ita se habere censem, id  
explicet ac conciliet, curnam illaque-  
are eum in sermone volentes, suos disci-  
pulos, nec non & Herodianos, de censi-  
quæsituos mittant Pharisei. Sive enim  
dandum esse tributum Cæsari sanxisset  
Servator, sive non, cujusmodi is fuisset  
laqueus responsioni ejus prætensus; nisi,

οὐ τὸν ἵντεν, εἴτε βέλεται κλεῖστον διδόναι καίσαρι, εἴτε μη, ὁ διπλεῖσκαρφ,

καλιόντος τῷ μὲν αὐτῷ διδόναντες καὶ λείποντες. — A ita ut diximus, impidente eo quo minus census Cæsari daretur, eum quasi defectio-  
νis autorem, ac impulsorem Romanis tradi-  
turi fuissent Herodiani; permittente vero,  
accusaturi Iesum fuissent Pharisei, quasi per-  
sonam hominis potius respiceret, quam vi-  
am Dei in veritate doceret? Apud te autem  
id cogita, Phariseorum discipulos dicentes:  
Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in Match. 22.  
veritate doces, & non est tibi cura de aliis;<sup>16.</sup>  
non enim respicis personam hominum, ejus-  
modi laude eum quasi dehortari, ne Herod-  
ianorum personam respiciat, eorumque  
qui à Cæsarii partibus stabant, ut iuxta Pha-  
riseorum sententiam tributum Cæsari non  
esse solvendum affirmans, Herodianis ab  
ipmis tráderetur. Quin & illud attendo:  
Cognita autem Iesús nequitia eorum ait, Quid Match. 22.  
me tentatis hypocritæ? Se ergo à Pharisæis <sup>18.</sup>  
callido ac vafro animo ad te accidentibus  
tentari sciebat, ut quicquid ipse respondis-  
set, ex sua responsione insidiis sibi instrue-  
rent. Hæc ergo in hunc præsentis Evan-  
gelii locum ad literam dicta sunt, quibus  
consonant quæ à Marco & Luca super iis-  
dem rebus allata sunt, quemadmodum ex  
Evangeliorum inter se collatione ac com-  
paratione existimare potes; nec aliam enim  
ac istam super hoc loco Matthæus profert  
fententiam, nec Marcus quoque itidem ac  
Matthæus. Simil autem ad ea quæ jactan-  
tur à multis, proptereaque honorifica vi-  
denter esse, minime sub pietatis in Deum  
specie attendere à Sospitatore nostro doce-  
mur, sed ad ea quæ disquisitione & studio,  
nec non & rationis consequentia adstruunt  
tacit ac probantur. Observa enim quæstione  
hac proposita, an dandus esset Cæsari cen-  
sus, ne cne, opinionem suam simpliciter eum  
non protulisse, sed cum dixisset: Ostendite Match. 22.  
mihi numisma census, cuius esset imago ac su-19. 20.  
perscriptio quævisce, & cum Cæsari esset di-  
cerent, Cæsari quæ sua forent poscentire red-  
denda esse, neq; pietatis specie hunc iis esse  
fraudandum respondisse. Non autem quæ  
Cæsaris sunt, Cæsari reddere licet, quæ Dei  
autem sunt Deo reddere fas non est; nec  
quæ Cæsaris sunt Cæsari reddens quispi-  
am, quæ Dei sunt Deo reddere prohibi-  
batur. Hunc autem locum tropologice  
sic interpretari potest aliquis. Ex corpore  
& anima conflati sumus; quod autem spi-  
ritu etiam constemus, id impræsentia dicere  
superfedeamus. Corporum autem principi,  
qui Cæsar dicitur, quoddam velut tribu-  
tum penderem debemus, corpori videlicet  
necessaria, quæ corpoream corporum p̄tin-  
καλιόντος τῷ μὲν αὐτῷ διδόναντες καὶ λείποντες. — A ita ut diximus, impidente eo quo minus census Cæsari daretur, eum quasi defectio-  
νis autorem, ac impulsorem Romanis tradi-  
turi fuissent Herodiani; permittente vero,  
accusaturi Iesum fuissent Pharisei, quasi per-  
sonam hominis potius respiceret, quam vi-  
am Dei in veritate doceret? Apud te autem  
id cogita, Phariseorum discipulos dicentes:  
Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in Match. 22.  
veritate doces, & non est tibi cura de aliis;<sup>16.</sup>  
non enim respicis personam hominum, ejus-  
modi laude eum quasi dehortari, ne Herod-  
ianorum personam respiciat, eorumque  
qui à Cæsarii partibus stabant, ut iuxta Pha-  
riseorum sententiam tributum Cæsari non  
esse solvendum affirmans, Herodianis ab  
ipmis tráderetur. Quin & illud attendo:  
Cognita autem Iesús nequitia eorum ait, Quid Match. 22.  
me tentatis hypocritæ? Se ergo à Pharisæis <sup>18.</sup>  
callido ac vafro animo ad te accidentibus  
tentari sciebat, ut quicquid ipse respondis-  
set, ex sua responsione insidiis sibi instrue-  
rent. Hæc ergo in hunc præsentis Evan-  
gelii locum ad literam dicta sunt, quibus  
consonant quæ à Marco & Luca super iis-  
dem rebus allata sunt, quemadmodum ex  
Evangeliorum inter se collatione ac com-  
paratione existimare potes; nec aliam enim  
ac istam super hoc loco Matthæus profert  
fententiam, nec Marcus quoque itidem ac  
Matthæus. Simil autem ad ea quæ jactan-  
tur à multis, proptereaque honorifica vi-  
denter esse, minime sub pietatis in Deum  
specie attendere à Sospitatore nostro doce-  
mur, sed ad ea quæ disquisitione & studio,  
nec non & rationis consequentia adstruunt  
tacit ac probantur. Observa enim quæstione  
hac proposita, an dandus esset Cæsari cen-  
sus, ne cne, opinionem suam simpliciter eum  
non protulisse, sed cum dixisset: Ostendite Match. 22.  
mihi numisma census, cuius esset imago ac su-19. 20.  
perscriptio quævisce, & cum Cæsari esset di-  
cerent, Cæsari quæ sua forent poscentire red-  
denda esse, neq; pietatis specie hunc iis esse  
fraudandum respondisse. Non autem quæ  
Cæsaris sunt, Cæsari reddere licet, quæ Dei  
autem sunt Deo reddere fas non est; nec  
quæ Cæsaris sunt Cæsari reddens quispi-  
am, quæ Dei sunt Deo reddere prohibi-  
batur. Hunc autem locum tropologice  
sic interpretari potest aliquis. Ex corpore  
& anima conflati sumus; quod autem spi-  
ritu etiam constemus, id impræsentia dicere  
superfedeamus. Corporum autem principi,  
qui Cæsar dicitur, quoddam velut tribu-  
tum penderem debemus, corpori videlicet  
necessaria, quæ corpoream corporum p̄tin-  
καλιόντος τῷ μὲν αὐτῷ διδόναντες καὶ λείποντες. — A ita ut diximus, impidente eo quo minus census Cæsari daretur, eum quasi defectio-  
νis autorem, ac impulsorem Romanis tradi-  
turi fuissent Herodiani; permittente vero,  
accusaturi Iesum fuissent Pharisei, quasi per-  
sonam hominis potius respiceret, quam vi-  
am Dei in veritate doceret? Apud te autem  
id cogita, Phariseorum discipulos dicentes:  
Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in Match. 22.  
veritate doces, & non est tibi cura de aliis;<sup>16.</sup>  
non enim respicis personam hominum, ejus-  
modi laude eum quasi dehortari, ne Herod-  
ianorum personam respiciat, eorumque  
qui à Cæsarii partibus stabant, ut iuxta Pha-  
riseorum sententiam tributum Cæsari non  
esse solvendum affirmans, Herodianis ab  
ipmis tráderetur. Quin & illud attendo:  
Cognita autem Iesús nequitia eorum ait, Quid Match. 22.  
me tentatis hypocritæ? Se ergo à Pharisæis <sup>18.</sup>  
callido ac vafro animo ad te accidentibus  
tentari sciebat, ut quicquid ipse respondis-  
set, ex sua responsione insidiis sibi instrue-  
rent. Hæc ergo in hunc præsentis Evan-  
gelii locum ad literam dicta sunt, quibus  
consonant quæ à Marco & Luca super iis-  
dem rebus allata sunt, quemadmodum ex  
Evangeliorum inter se collatione ac com-  
paratione existimare potes; nec aliam enim  
ac istam super hoc loco Matthæus profert  
fententiam, nec Marcus quoque itidem ac  
Matthæus. Simil autem ad ea quæ jactan-  
tur à multis, proptereaque honorifica vi-  
denter esse, minime sub pietatis in Deum  
specie attendere à Sospitatore nostro doce-  
mur, sed ad ea quæ disquisitione & studio,  
nec non & rationis consequentia adstruunt  
tacit ac probantur. Observa enim quæstione  
hac proposita, an dandus esset Cæsari cen-  
sus, ne cne, opinionem suam simpliciter eum  
non protulisse, sed cum dixisset: Ostendite Match. 22.  
mihi numisma census, cuius esset imago ac su-19. 20.  
perscriptio quævisce, & cum Cæsari esset di-  
cerent, Cæsari quæ sua forent poscentire red-  
denda esse, neq; pietatis specie hunc iis esse  
fraudandum respondisse. Non autem quæ  
Cæsaris sunt, Cæsari reddere licet, quæ Dei  
autem sunt Deo reddere fas non est; nec  
quæ Cæsaris sunt Cæsari reddens quispi-  
am, quæ Dei sunt Deo reddere prohibi-  
batur. Hunc autem locum tropologice  
sic interpretari potest aliquis. Ex corpore  
& anima conflati sumus; quod autem spi-  
ritu etiam constemus, id impræsentia dicere  
superfedeamus. Corporum autem principi,  
qui Cæsar dicitur, quoddam velut tribu-  
tum penderem debemus, corpori videlicet  
necessaria, quæ corpoream corporum p̄tin-

cipis imaginem continent; ea autem sunt **Alimenta**, & **vestes**, & **necessaria** quies, ac somnus. Quoniam autem anima ad imaginem Dei à natura comparata est, alia animæ naturæ ac substantia convenientia, ac congrua ipsius Regi, Deo scilicet debemus; ea autem sunt ad virtutem ducentes **viae**, & gesta virtuti consona. Legis ergo Dei Doctores de rebus ad corpus pertinentibus ipsique debitum eadem non sentiunt. Qui enim corpus quantum potest jejuniis & vigiliis macerant, rerumque omnium abstinentia, quas corpus, & necessaria ipsius functiones postulant, idem propemodum faciunt ac qui tributi Cæsarion solvendi autores sunt. Alii vero sunt præterea qui res hoc loco propositas obscuras interpretantur; corpori autem pendendum esse debitum sibi fingunt; at Sospitator noster qui Verbum Dei est, congrua corpori debita ab animæ debitibus distinguebat; **Reddite que sunt Cæsari Cæsari; & que sunt Dei, Deo;** imaginem quippe Cæsari, corpore, amque rerum præfert tributum, quod solum, neque quidquam amplius corpori debemus. Aliam autem etiam per vulgatam loci hujus interpretationem teneo. Principeps seculi hujus tropologicæ nuncupatur Cæsar; at Rex seculorum nullo occultus symbolo, Deus ubique appellatur. Quandoquidem ergo quædam habemus quæ Principis sunt seculi hujus, hoc est quæ a nequitia profundunt, neque Deo reddere possimus quæ Dei sunt, nisi prius depositis quæcunque oriuntur ex nequitia, quæ Cæsari sunt Cæsari reddiderimus; idcirco Servator, ostensu sibi numismate, ipsique impreffata imagine, ait: **Reddite que sunt Cæsari, Cæsari; & que sunt Dei, Deo.** Atque hæc quidem hoc loco consideremus, quia si quando ab is tentati qui occasiones querunt, & quæstiones proponunt, non discendi causa, sed ut nos pro virili coagulant, sermones nobis tentandi propositos audiamus non penitus obnubescere, neque etiam temere, sed caute & considerate respondere debemus, ut omnem his ansam præcidamus qui occasiones querunt, & quæ ad salutem conferunt eos inculpate docemamus, qui ideo audiunt, ut salutem apidiscantur. Pharisei porro docendis variis Judæorum traditionibus assumi possunt; Herodiani autem ejus verbi causa, quod inter eos qui simpliciori modo appellantur Iudai, regiam obtinere potestatem à multis existimatur. Utrumque vero Sospitator, rem de censu interrogant; is autem ipsis,

λεγομένων \* λόγων: αφ' ἐκατέρων ὅντων πινθάνοντος τε σωτῆρος οὐ τελείωτος

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

485  
ndet:  
on in-  
aque-  
ipsius  
illam-  
casio-  
idem,  
t; ne-  
iptum  
li qui Matth.  
22,

ptum  
li qui  
i non  
rece-  
udie-  
aber-  
o Jesu  
pabi-

Περὶ Καθεκάλων, οἱ ἐπιφεύγοντοι τὸν ἀπεγνωμένον τὸν γυναικόν τὸν ἀπεγνωμένον τὸν αὐτὸν.

De Sadducœis, qui Iesum interrogaverunt de muliere quæ septem viris nupserat.

ΕΝ ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ προετοίθον αὐτῷ  
Εαὐτοῖς λέγοντες μη ἔναντι αὐτάσσον, ἐ<sup>τ</sup>ι  
τι εἰπεῖσθε τοῦ ξεπλήσασθος τοῦ διδαχῆ  
αὐτοῦ; Καὶ ἐγένετο μετὰ τούτους, ἡ Καὶ αὐτὸς εἶπεν Καὶ στρατιώτης μάρκων, Καὶ τότε λέγει, εἰ  
αλλαγεῖσθαι ὅλη γαλερεή τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ἐκείνη τῇ ἡμέρᾳ,  
πάντα, πότε πορεύεσθε οἱ φαρισαῖοι συμ-  
βολοῖ ἀλεθεροῦν καὶ αὐτοῖς ποιεῖσθαι αὐτὸν παρεγγό-  
στον εἰ λέγω, καὶ πιστεύειν; Καὶ τοῖς Εὐκλεί-  
σιν εἰπεῖν οὐδὲ οὐ διπλανεύοντα μήρα τοῦ σωτῆρος οὐ μήρα  
τοῦ θεοῦ τοῦ κόστου, καὶ εἰπόντος διπλανεύειν τοῖς οἰκι-  
σασθαι κατεστησει, καὶ Καὶ οὐδεὶς τῷ θεῷ, καὶ  
θαυμασαντὸν τοῦ θεοῦ προσευχὴν εἶπεν, ὥν θεον  
οὐ γαδδεύειν εἰδότες αὐτὸν Καὶ συνειδεῖς διπλα-  
νεύειν, τητάντοι διὰ τὸ ἐπαπορεύεσθαι προ-  
σευχὴν εἰπεῖν τοῦ θεοῦ σχολαστικοῦ, μη ἔναντι  
λέγοντας αὐτάσσον τῷ θεῷ προσευχὴν αὐτοῖς, ἡ  
Οὐαὶ μαδιότερος πεῖσθαι τοῦ θεοῦ τοῦ θεοῦ  
καὶ τοῦ μωρών γραφεῖν, Καὶ ποιεῖ οὐδὲ οὐδὲ  
τιναταρθεῖμεν προσευχὴν εἰ δὲ οὐ χεδδὸν πατέσαι  
τι κακεῖτε τοῖς σωτῆρος οὐ μήρα διδασκαλία  
προεπιδοτεῖς εἰγένετο καὶ πειδόν γε εἰλθοντο  
πιπτεῖς τοῖς ιεροῖς, προετοίθον αὐτῷ διδάσκοντο  
διερχεσθαι καὶ οἱ πειρεῖσθαι τοῖς λαοῖς λέγοντες,  
οἱ ποια θεοῖσαν θεοῖσαν ποιεῖσθαι, τοῖς ἔδωκεν τοῖς την  
θεοῖσαν θεοῖσαν, προετοίθον αὐτῷ διδάσκοντο  
ιασθαι, εἰδέξειν διάλεγοντας παρηπτάδας τοῖς προσεύ-  
χοντας αὐτῷ διπλανεύοντας τοῖς θεοῖς Ετούτοις πα-  
ρεβολοῖς τοῖς φειδεῖς δύο τέκνων, Ετεταρχο-  
μένοις τοῖς πατέσαις τοῖς θεοῖς

**I**n illo d<sup>e</sup> accesserant ad eum Sadducei, qui dicunt, non esse resurrectionem, & reliqua usque ad id mirabantur in doctrina ejus. Matt. 22, 23, & seq.  
Paria his, vel sane eadem apud Marcum & Lucam non valde discrepantibus verbis narrantur. *In illo d<sup>e</sup>*, quoniam die an quando abeuntes Pharisei consilium inie<sup>re</sup>nt adversus illum, ut caperent eum in sermone, & ipsum de censu interrogarent? Postquam enim Servator noster responsionem is de censu dedit, & dixit: Redde ergo quae sunt Casaria, Cesari; & quae sunt Dei, Deo, ipiusque responsionem mirati sunt, verisimile est responsionum ejus percepita prudentia existimasse Saducos, vel proposita quæstione palam facturos melioribus se int̄i argumentis, cum minime resurrecturos eos dicerent qui resurrectionem sperant; vel certe quomodo iuxta Mosis scripta, esse possit resurrectio, qualisque resurrectorum futura sit vita, sepe discituros. At omnem fere a Sospitatore nostro temporibus illis explicatam doctrinam, interrogationibus respondendo traditam fluuisse observa: ac primum quidem: *Quum venisset in Tem* Matt. 23, 23.  
*plam, accesserunt ad eum docentes Principes Sacerdotum, & Seniores populi dicentes;* In qua potestate hec facis? & quia tibi dedit *hanc potestatem?* Quibuscum aliam de Johanne interrogationem vicissim posuisset, corum postulatis responsionem ex æquo invidissime virilis est. Deinde Parabolam narrat de duobus filiis, & ejus qui in vinea operaturum se receperat, neque operatus est; & ejus qui minime promiserat, nihilominus tamen operatus

*39.* **Matth. 22.** quodnam scilicet foret **mandatum magnum in Lege.** Cum tot ergo proponerentur ipsi quæstiones, congregatis Pharisæis de rebus ad Christum pertinentibus ipse, quoque eos interrogavit. Sadducæi ergo qui resurrectionem non esse sciebant, non eam solum quæ à simplicioribus carnis resurrectione dicitur, respuebant, sed & animæ non modo immortalitatem, at omnem etiam perseverantiam funditus tollebant, nullam animæ vitam post illam corporis in Mosis scriptis significari credentes. Eandem autem de humana anima sententiam quam Sadducæi, ad hunc usque diem Samaritani tuerunt, qui que inter eos probare se Legis peritos volunt, & pro Mosis Legi ac circumcisione ad mortem usque depugnant. Hoc autem de resurrectione placitum, quod nimis tuebantur Sadducæi & Samaritani, futuram deinceps animæ vitam negantes, amplexi quidam Apostoli temporibus Corinthii, resurrectionem quoque nondari statuebant; de quibusid ipse scribit:

1. Cor. 15, 12. dari itaquebant; ac quibusq[ue] ipse scribit: **Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis; quomodo quidam dicunt in vobis; quoniam resurrex[it] mortuorum non est?** Quod autem mortuorum resurrectionem inficiantes Corinthi, iuxta Sadducorum sententiam, resurrectionem, hoc est, animæ perennitatem respuerunt, his ostendit verbis: **Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliorebus sumus omnibus hominibus.** Quod si diligenter perpendeis, videbis eum qui receperant ac creditam in Ecclesia mortuorum resurrectionem negat, etiamq[ue] falso neget, non plane in hac vita tantum in Christo spem positam habere; nam si, ut id ponamus, vera non sit credita a multis resurrection, non in hac vita tantum in Christo spem collocavit qui eam reputat, si modo vivat anima, non illud quidem resumens corpus, sed ætherium aliud ac melius induens; sed nec **miserabiliorebus sumus omnibus hominibus**, si animam quidem vivere dicamus ac superesse, hoc autem corpus ipsi nequaquam circumponatur, illudque eam resumere non faciemur. Ut autem sententia huic plane aduersari in priore ad Corinthios Aposto-

λαμπάντναντέτι τε εις κατεσκευαντες το μαρνόμενον τη μάνισαντας την θεοντας

τολει ἐν τῇ τοῖς κορινθίαις απεγέρει, συγχρ. A lum amplius comprobemus, hoc etiam Cor. 15. 29 utemur loco: Si omnino mortui non resur-<sup>30</sup> gunt, ut quid & baptizantur pro illis? ut quid & nos periclitamur omni hora? nec non & illo: Si (secundum hominem) ad bestias pugnari Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgent? manducemus & bibamus, <sup>1. Cor. 15. 32</sup> etas enim moriemur. Demus enim verum esse quod credunt multi, dogma resurrectionis mortuorum afferens falsum esse, quomodo inde sequitur frustra nos pro animalium nostrarum salute decertantes periclitari? quomodo item nihil ille emolumenti capiet qui aduersus bestias pro Christo pugnaverit: \* \* \* \* \* pro merito administratæ, prius autem corpus non resumat. Quo item pacto etiam minime futura sit carnis resurrectio, hæc inde consecutaria sunt: Manducemus & bibamus, etas enim moriemur? Hæc autem propter ea non dicimus, quod fidem iis detrememus quæ his apud Isaiam verbis conscripta sunt: Videbit omnis caro salutare Dei, vel quod habetur in Job: Quia aet. Job. 19. 25. nus qui solvere me debet super terram; Et sus. 26. citare pellem meam que tolerat hæc; neque sane Apostoli dicto fidem negamus, quod tale est: Vivificabit mortalia corpora ve. Rom. 8. 15. stra, propter inhabitantem spiritum ejus in vobis, sed pro virili parte vocis hujus, Resurrectio, significationem in prælenti Evangelii loco propositam repurgamus: unde & ex priore ad Corinthios deponemus allegavimus. Accesserunt ergo ad Iesum Sadduci, qui dicebant non esse resurrectionem; que nimur sensu Resurrectionis vocabulum, ut tradidimus, usurpabant, & interrogavabant Dominum nostrum, Dicentes, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit, non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitetur semper fratri suo. Hic ergo exponendum mihi videtur locus ille Moyses, ad quem ea referebant Sadduci quæ in Evangelio ab ipsis dicta fuisse narrantur. Sic ergo se habet illus Deuteronomii locus: Si habitaverint fratres simul, & unus ex iis mortuus fuerit, & reliqua, usque ad id: Dominus discalceat. Hunc igitur locum perperam interpretantes Sadduci, utpote resurrectionis spem non habentes, nec quicquam Deo dignum super hæc Lege animo concipientes, si futura erat resurrectio consecutaria esse crediderunt, ut vir postquam resurrexisset, rursum vir foret, virilia habens membra; & mulier muliebri induta corpore, etiamnum mulier resurgeret. Cumque hæc inde consequi crederent, de hac resurrectionis doctrina abjecte & demissæ sentientes, consarcinata quadam de septem fratribus fabula qui eandem

duxissent uxorem, cuiusnam ipsa post-  
quam talis resurrexisset, futura esset uxor  
quarebant, cum septem virorum uxor an-  
te semel dicta fuisset. Absque ea autem si-  
tione, petitio a mulieribus argumento  
qua plures duxissent viris, vel a viris  
qui plures duxissent uxores, candem po-  
terant quæstionem proponere. At respon-  
dens ipsi Sosipator noster, sensum qui-  
dem Mosaicæ Legis, iis quasi tanti my-  
sterii cognitione indignis non explana-  
vit; sed ostendit solum divinas Scriptu-  
ras de resurrectione a mortuis id pro-  
nuntiare, nullas ibi futuras nuptias,  
sed qui a mortuis resurgent, Angelis  
ceeli similes futuros: & quemadmodum  
qui sunt in celo Angelii, neque matrimo-  
nium contrahunt, neque elocantur; ita  
& qui a mortuis resurgent. Ego ve-  
ro inde manifestum fieri opinor, non  
ex eo solummodo quod neque matrimo-  
nium contrahant, neque elocentur qui  
resurrectione a mortuis digni habentur,

*Phil. 3. 21.* Angelis celi similes evadere; sed ex eo  
etiam quod transfigurata humilia eorum  
corpora, talia evadant, qualia sunt An-  
gelorum corpora, ætheria scilicet, &  
splendidæ luci consumilia. Dogma autem  
fidelium plerorumque animos novitatem  
sua percellens hic aliquis expenderit, ex  
aliis fortassis compluribus locis, sed ex  
illo certe quem tractamus dubitandi  
arrepta occasione, an quemadmodum  
qui a mortuis resurgent Angelis celi simi-  
les sunt, & ex hominibus in ordinem An-  
gelorum migrant, ita & alii qui in celo de-  
gunt Angelii, cum olim fuerint homines,  
& in humano corpore egregie decertave-  
rint, Angelii in celo haud secus ac alii ante  
se evaserint. Qui autem novam hancce  
opinionem, vel ex præsenti loco, fortassis &  
aliunde examinare voluerit, universam  
Scripturam, rerumq; connexionem attente  
consideret ac dispiciat, quidque ex hisita  
potis consequatur, expendat, si ejusmodi  
doctrina admittenda est, ex qua ea pro-  
fluant, quæ ex hoc loco manifesta sunt: *An-*

*1. Cor. 6. 3.* *Angelos judicabimus, nec non ex illo: In qua*

*desiderant Angelii prospicere. Quod si quis*  
*Jude quoque Epistolam admittat, videat*

*quid ex hac sequatur doctrina, propter*

*illud: Angelos vero qui non servaverunt*

*seum principatum, sed dereliquerunt suum*  
*domicilium, in judicium magni diei vincu-*

*lis aeternis sub caligine reservavit. Qui ve-*  
*ro res ejusmodi disquirere fuerit aulus,*

*videat, quomodo intelligenda sint quæ*

*scripta extant in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

*tauntur in Genesi: Videntes nempe*

*filios Dei filias hominum quod essent pulchrae,*

*aceperisse sibi uxores ex omnibus quas elege-*

*rant. Tales autem dubitationes aperte pro-*

*gen. 6. 2.*

A ponere, eamque consequentiam dicipere, tantumque rerum expositionem chartæ committere, parum fortasse tuum fucit: iis enim quæ jam à nobis dicta sunt periculum hactenus adiisse sufficit. Postquam autem Legis locum è Deuteronomio semel protulimus, ipsius quoque investigare sententiam non incompellivum fore arbitror. Quænam ergo sit una hæc uxori in eo commemorata disquirendum est: & quinam hi duo viri, qui invicem fratres erant; quorum alter uxori ducit, liberos vero ex ipso non suscepit; secundus vero Demortuus frater uxori ducit, & de nomine defuncti prolem tollit. Deinde queres, quinam ille sit qui fratri sui uxorem ducere non vult, propereaque coram senioribus altero calceo exiit, & in faciem conspicitur à muliere quæ ascendit ad portam, & ait: *Non vult frater viri mei suscipere nomen fratris sui in Israël.* Quin & illud ibidem expendendum veniet, quinam sint seniores illi, & quænam porta ad quam ascendit mulier ea dicens quæ supra commemorata sunt. Quod autem augustum aliquid & veneratione dignum sit, lex omnis quæ à Deo profecta esse dicitur; quodque Dei lex nequam sit, quæ minime sancta ac veneranda sit, fatebitur profecto quisquis plane stupidus non fuerit. An autem Legis hujus sanctitatem ac majestatem reperitur simus, nec ne Deus ipse primum, ipsiusque Christus noverit, tum deinde & is quoque qui juxta Scripturam numularius integer ac spectata fidei appellatur, qui que omnia probare scit, & quod bonum est, tenere, ab omni autem specie malabstinere. Age ergo, D propositam hanc Legis questionem explicare volentes, invocato eo qui dixit; *Loquar propositiones ab initio*, ea dicamus quæ si ipse nobis largitus fuerit, præcla eageatur nobiscum; fin minus, quæ nobis in hunc locum suppetunt; Lectoris certe iudicium erit. Ac juxta unam quidem interpretationem, mulier mihi hominis anima esse videtur, Legis primum literæ nupta, ex ipsa que prolem minime pariens; secundo autem spirituali Legi, ex eaque prolem suscipiens, ac pariens, neque tamen suscepta prole honorem demortuæ sibi literali Legi exhibere cessans. E Et unaquæque fortasse anima, quæ beata futura est, quæque tropicè est mulier, cum primum instituitur, Legis literæ necessario nubit, quæ quidem Lex interit, cum mulier, anima scilicet, proficit, ut augustinus ac secundum matrimonium contrahat; quum nimirum *Salvabitur per filiorum generationem*, quando permanferint filii in fide & dilectione, & sanctificatione cum *1. Thess. 5. 21. 22.*

ρες ἐπήρθω τοῖς τενόμενοις. Θεοὶ γέ πάλιν ήμεν, οὐ καὶ μᾶλλον ξείσα, οὐ ξείσω φανταστοῦντες.

COMMENTARIA IN MATTHÆUM.

49

22

*May. 1. 7.* dum Marcum, nec non & in Evangelio secundum Johannem scriptum est, vide, num idem non sit solvere calceamentum, ac discalceare; nec enim discalceari jubentur Moyses, vel Ioseph, neque de Servatore loquens Iohannes usus est voce, discalceare. Is ergo qui Legem violat, neque omnino discalceatur, neque calceatum integro ornatur, sed utrumque dimidia ex parte habet; propterea convictio eo coram Senioribus faciem ipsius mulier confundit; doctrinam enim liberos non procreantem, neque factum dantem omnis anima confundit, perque ipsius confutacionem discalceat, quotiescumque impinguat ac vacillat. *Et resbandone ait. Sic*

Dicitus 25,9 pingit ac vacillat. *Et respondens ait; Sic facient homini qui non adificat domum fratris sui.* Rursum autem hic observa, quemadmodum homo appellatus est qui peccat, ita qui domum fratris sui non adificat, hominem nunc iterum appellari. Quisquis ergo hominem ejusmodi a muliere discalceantem, & consputum videbit, ipsamque dicentem audierit: *Sic facient homini, qui non adificat domum fratris sui*, omnia ad adificationem fratris sui agat; nisi enim adificaverit fratris sui domum, altero calceo exuetur, & conspiciatur, & quicunque talis fuerit, nomen ipsius in Israël ab omnibus spectantibus Domus discalceati appellabitur. Ad alteram vero praesentis hujusce Legis expositionem mentem convertamus, sintque fratres, Leges duas; quarum priorem qui servavit, Dei exlex non erat; quia autem posteriorem tuctur, Christi sublex est; Adveniente autem Christo, intellige priorem Legem, humanarum animarum virum, interisse, quoniam prius non

Cor. 3,10 glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam qua prædictum erat posterius; posterior nempe Lex Christi, qua Legis prioris ac Mosaicæ frater est, ipsisque filius Verbum, quod & priore genuit. Quum autem simul habitarent duo fratres, tempore præsertim adventus, alter eorum obiit, neque semen erat illi, sed Defuncti uxor, subdita nempe Legi anima, post prioris viri mortem, ad ex- traneum virum nec sibi propinquum non transit; vir enim ille, Lex nimurum Evangelii, utpote demortui viri frater, priori Legi affinitate conjunctus est, & accedit ad fratris uxorem. Pauli, exempli gratia, animam Legi subjectam considera, atque ipsum deinde Evangelio subditum propter Christum, qui ipsum à Lege redemit: ac vide, annos anima Pauli vir obierit, & mortuo tamen eo Defuncti uxor fo-

χῆς, καὶ ἐδίεν ἦσθον δύο θεούς τοις ἀκείνας, τὴν γαλήνην τοῦ τεθνητοῦ καὶ γέλοντος τοῦ θεοῦ, οὓς διοίτινον οὐδεὶς οὐδείς.



794  
nascatur aliquis glotiam ei conciliaturus  
qui ex hoc convictu factu non reliquo ex-  
cesserit. Quod si reliquo frater doctrina  
huius praeselle, eamque tueri noluerit,  
ignominia afficietur a Sapientia ipsum  
dimidia tantum ex parte excalceante:  
nec enim non excalceabitur ejusmodi ho-  
mo, neque omnino excalceabitur. Ut  
autem Legem virum mulieris, anima scilicet,  
ex Scriptura dici probemus, hunc  
ex Epistola ad Romanos proponimus locum,  
qui ita se habet: *An ignoratis fra-  
Rom.7,1,2. tres (scientibus enim Legem loquor) quia I  
3. Lex in homine dominatur, quanto tempore  
vivit? & cetera, usque ad id: Si fuerit  
cum alio viro. Plurima autem a nobis in  
hunc locum dicta sunt, cum in nostris in  
Epistola ad Romanos Commentariis  
ipsum interpretamur. Quamvis autem  
hac per digressionem a nobis videantur  
esse dicta, ad elucidandam tamen Mosai-  
cam Legem proleta sunt, quam citantes  
Saducæi Servatorem interrogabant di-  
centes: *Mosys dixit; Si quis mortuus fuerit non habet sylbum, & reliqua. Agedum*  
vero reliquam post illa Evangelii partem  
enucleamus, quæ inde orditur; *Erant autem apuanos septem fratres, & primus uxore du-  
cta defunctus est, & quæ sunt deinceps.**

**Isaia 43.1** et a deinceps ipsi, & que sunt deinceps.  
Isaia quidem ait in Propheta: *Apprehendit septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operemur, tantummodo inveceatur nomen tuum super nos, anfir approbitum nostrum.* Accedentes autem ad Sacerdotem nostrum Sadducæi, de septem viris qui unam duxerant uxorem Prophætie contraria dicunt: *Figmentum autem videtur esse qualitas eorum, quibus id propositum est, ut per fictionem doctrinam de resurrectione subvertant, qui que ex resurrectione consequi existimant, ut unusquisque resurrectorum eandem habeat aequalitatem ac habitum cum quibus in hac vita habuit, adeo ut uxorem suam postquam resurrexerit, vir recipiat; pater autem in eodem erga filium habitu, & frater erga fratrem perseveret.* Atrerum omnium opificem, cum res quasque ad utilitatem compararet, ubi ortus foret & interius ejusmodi habitus necessario invexisse nesciebant, ut aliquis sit vir ad liberorum procreationem ab uxore adiutus; qui autem inde geniti sunt, quod ex iisdem nati fuerint, aliquam habeant consanguinitatem, invicem nempe fraternitate conjuncti; generationis autem epus erat pater & filius, & mater ac filia. Si ergo hanc adipiscerent vitam, qui propter præfens hocce sacerulum in quo recte vixerant in beatitudine, præmio digni censentur, neque quisquam à mortuis

Consequitur ut resurgat quicunque non certaverit, manifestum sane est quibus propter generationem hic opus erat, ea illic minime futura; nec enim supervacaneum quidquam facit Deus, neque frustra quidquam ab illo producitur. Considerasset Sadducei quid ex hac sua opinione foret consecutarium, cum uxorem suam assumeturum unumquemque arbitrabantur; futuras minima ibi libero-rum procreationes, infantium ortus, & mortes; ac si haec admittantur, morbos B quoque; si genitrix, etiam infantiam, & ab infantia ad loquelæ perfectionem progressum, ac rationem denique, & dum perficitur ac completerat, malitiam, & vix aliquando rursum virtutem in paucis iis qui illam reperire satagent: quo quid infamia esse potest? Ac latius quidem est resurrectionem non esse, quam qualem sibi fingebant Sadducæ, resurrectioni à mortuis consecutarium esse putantes uxorem suam quemque recipere; unde & ea omnia, quæ diximus, futura esse sequebatur. Quod si novum ergo sæculum speratur, & ut dixit C Isaias, *Calix novi, & terra nova, & ut in Evan-* 14.66.22. *gelio scriptum est, Calix novi Testamenti,* à 1. Cor. 11.2. nova opinor vite expressissima, diversa profectio esse oportet, & verè beat a, quæcumque ad vitam illic traducendam pertinebunt. Quemadmodum autem, ita ut ipsum declaravit Verbum, ex eo quod uxor & vir forent, patrum quoque filios esse sequebatur, & fratres fratrum, & natorum matres; nonnæ pari ratione ex eo quod neque uxor sit neque vir, sequitur quoque nec patrem nec matrem, nec quoquam fratres invicem futuros; atque D id fortasse non quod futura solum, sed & quod præterita? Illic enim nulla cognationis secundum carnem apud eos erit mentio qui haec recte intelligunt: *Rem* 15.13. *minoris priorum, & antiqua ne intueamini;* 19. Ecce ego facio nova omnia; & juxta illud in futuro seculo Abrahæ pater non dicitur Thare; neque Ismaelis, aliorumque qui ex Cetura Abrahamo nati sunt, nec Isaaci fortasse Abraham; antiqua enim obsoleta sunt; & tunc fortasse dicetur: *Ecce facta sunt omnia nova.* An autem aliquo alio quam secundum carnem modo frater aliquis est, & alio aliquo quam per generationem modo pater & filius, non mulieris ope, neque obsecnarum corporis partium, sed quomodo pro rata Dei filius est Sosipator, animadverteret qui haec recte investigare ac rimari poterit, & *Spiritus omnia scrutans, etiam* 1. Cor. 3.19. *profunda Dei capax fuerit.* Ego vero non diversum in his aliiquid duntaxat, & quasi æquivocum intelligo, de fratre & patre ac filio loquor, sed in uxore etiam ac viro. In

<sup>\*\*\*</sup> 1. Cor. 5.17

refur.

resurrectione enim mortuorum verum illud A  
Matth. 22. est; Neque nubunt, neque nubuntur, sed  
30. sunt sicut Angeli Dei in celo; verum quo-  
que & illud, quod quasi in Parabola de  
nuptiis, ab iis quae supra terram sunt  
plane diversitatem est hoc loco: Simile  
factum est regnum celorum homini regi, qui  
faciens nuptias filio suo, & reliqua; & hoc  
Matt. 22.2 item loco: Tunc simile erit regnum celo-  
rum decem virginibus, quae accipientes lampa-  
des suas, & reliqua. In resurrectione ergo  
mortuorum matrimonium contrahit Regis filius super omne matrimonium quod  
oculus vidit, & auris audivit, & in cor B  
1. Cor. 2.9. hominis ascendit; & ex iis verbis atcanis  
qua non licet homini loqui venerandum illud  
2. Quod dicitur, ut si unius simulacrum matrimonii

2. Cor 12. 4 est, & divinum, ac spirituale matrimonium. Quæret autem aliquis, an quale est in mortuorum resurrectione sponsi matrimoniorum, talia sint & alia matrimonia; an in mortuorum resurrectione sponsus solus omni abrogato matrimonio ipse matrimonium contrahit, non quo duo erunt in carne una, sed quo unum spiritum sponsum sponsamque futuros dicere magis consenteunt est. At ejusmodi sermones audiens, cave ne usque adeo aberres, ut fabulosum illud de masculis ac feminis Æonibus figuramentum admittas, juxta eorum doctrinam, qui ipsorum Syzygias in sacris libris nequam apparentes confinxerunt. Quoniam Sadducorum de septem fratribus qui unam habuerunt uxorem quæstio nullam desiderat tropologiam, agendum Servatoris circa eam rem sermones expounderemus, in quibus ait: Errant nescientes

Matth. 22.  
29.30. *Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubenter: sed sunt sicut Angeli Dei in celo. Ad id autem propositum alius ejusmodi quæsumus: Sospitator Sadducæos diens: Erratis nefscentes Scripturas, neque virtutem Dei, id in Scripturis doceri declarat, in resurrectione mortuorum nuptias non fu- ras, utpote Angelis qui in celo sunt, & apud quos nulla sunt nuptias, simili- bus iis futuris qui resurgent; quænam ergo docet Scriptura in resurrectione ne- que nupturos, neque nuptum iri? & quoniam in loco vel Legis vel Prophe- tarum discimus similes Angelis cœli fu- turos qui resurgent? id enim in Veteri Scri- ptura aperte non reperimus. Illud quidem apud Lucam minime queratur, a quo Servatorem nostrum dixisse scriptum est: *Filiu hujus seculi generant & generantur; nu- bunt, & tradununt ad nuptias, & reliqua; non quicquam autem quod ad Sadducæos pertineat, quodque hæc in Scripturis do- ceri adstruat. At apud Matthæum id fane quæri possit, similiter quoque & apud Mar- cum; nam juxta ipsum respondens Iesus**

dixit Sadduceis, Nonne id est errata non Marc. 12. 24.25. scieres Scripturas, neque virtutem Dei? Quam enim a mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli in celis. Quisquis ergo ad dubitationem nostram attenderit, ea requirat in Scripturis, quæ dicta a Servatore de rebus post resurrectionem futuris probent ac confirmant: talia autem nos dicemus, hæc non ipsis quidem verbis neque ita ut a quibuslibet deprehendi, & adverte queant, sed tropologicæ in Scripturis contineri: Cum enim umbram habeat Lex Hebr. 10. 1. futurorum bonorum, & nonnulla de uxoriis & viris præcepérunt, & de legitimis nuptiis dissenserunt; de ipsis præcipue non loquitur, quæ ex præsentibus verbis intelligi queant, sed ipsis quæ supra a nobis com-memoratae sunt, cum quæ ad Sosipatoris nuptias in futuro seculo futuras pertinent, proponeremus: ut puta, Abraham Cal. 4. 22. duos filios habuit, unum de ancilla, & unum 23. de libera; & qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per promissio-nem; non sensili cum libera matrimoniis, Cneque habita cum ancilla consuetudini mihi adhærendum est; hæc enim allego-rica dicta sunt. Sed & si Propter hoc relin-Gal. 4. 24. quet homo patrem & matrem suam, & ad-habebit uxori sue; & erunt duo in carne una, non hæc ita intelligenda sunt, quæ nul-lum mysterium significent: Mysterium enim Ephes. 5. 31. hoc magnum est, & ut ait Paulus, ad Christum & ad Ecclesiam pertinentis; ac paulo superius cum Legem de muliere viri sui defuncti fratri habente exponeremus, Legis sensum pro virili ritu sumus. Sexcentæ autem aliae de viro & uxore Leges pro-Dent. 24.3. stant; quæ illa est de libello repudi; & illa de diuibus mulieribus, quæs habet unius viri, quarum diligitur altera; altera odio habetur; & illa quoque de captiva quæ ei habuit, a quæ fuerit amata, nubita autem postquam rata est, & lugubri ornatu pâ-trem suum & matrem luxit ac deflevit; quarum Legum unaquæque sanctum ali-quit ac divinum in vera Tropologia con-tinet, postquam semel reperta est. Si quis ergo Legem evolvens, & quæ de matrimo-nio mulierum ac virorum scripta sunt legens, non aliud quam quod litera signi-ficat ostendit ac reperiri existinet, errat, ne scientes Scripturas, neque virtutem Dei. Ante-nim quæret aliquis, an verba haec: Errata, ne scientes Scripturas, quæ Sadduceis aliam Scripturam a Legali non admittentibus dicta sunt, ad alias a Lege Moysis Scriptu-ras referri possint. Ob id ipsum ergo ac-cusari Sadduceos dicer aliquis, quod cum

Scripturas quæ Legem sequuntur, non admittunt, errant neficientes ipsas: at respondebit alter ad hoc ut Sadducæorum coaguntur error, sufficere ut Moysi ignorant Scripturas, propter ignoratos illis sensus divinos qui in iis delitescunt. Duo potro à Sadducæis ignorari dicit, unum quidem, ipsas Scripturas; alterum autem, virtutem Dei; à qua virtute & ipsa resurrectio, & nova in ea vita perficiatur. Quod autem virtutem Dei ignorare dicuntur Sadduci, ad se ipsum Servatorem referre poterit pronuntiare aliquis; quandoquidem Christus Dei cunctus est. *De la*

*1. Cor. 1.14. quidem Christus Dei virtus est, & Dei sapientia nec ipsum cognoscebant Saddu-*

*pienit, nec ipsum cognoscebat Saddu-  
cæi, utpote quæ de ipsi scripta sunt ne-  
scientes, neque quantum conferet ad eum  
à mortuis resurrectionem qui salu-  
tem consequentur. Cui autem ortæ hujus  
super illo loco dubitationis: *Erratis, ne-  
scientes Scripturas, neque virtutem Dei*, per  
Tropologiam solito non satisfacit, alter-  
tutrum faciet, vel huic loco fidem de-  
trahet, quasi non recte scripto, quod  
nempe Servator quæ scripta non sunt,  
quasi scripta minime laudaverit; vel certe  
ipsi Jesu, quasi verum non dixerit, fidem  
audebit abrogare; at tertius aliquis ad  
apocryphos liberos configuiens, in quibus  
quæ ad beatam vitam pertinent, apertius  
videtur suisse conscripta, ad illos refe-  
renda esse dicet, qua hic prodita sunt his  
verbis: *Erratis, nescientes Scripturas*. Ve-  
rum propter rejectam Tropologiam vide,  
anno in absurdâ mera incurret; non five  
Scripturæ fidem detrahit, contra Ecclesiæ  
doctrinam faciet; five Jesu, id tanquam  
Judæus secundum carnem præstat: fin  
ad libros apocryphos configuiet, ad rem à  
fidelibus non admissam descendet. Qua-  
propter mihi non aliter solvi posse vide-  
tur illud: *Erratis, nescientes Scripturas, ne-  
que virtutem Dei*: *In resurrectione enim ne-  
que nubent, neque nubentur*, quam per Alle-  
goriam, quæ simili modo apud Apostolum  
in Epistola ad Galatas de ancilla & libe-  
ra, & super reliquis Scripturis in qui-  
bus de viro & muliere dictum est aliquid,  
tradi potest. Et quemadmodum errant qui  
cum Prophetarum scripta tropologice non  
interpretentur, corporeos cibos post resur-  
rectionem esuros nos ac bibituros existimat  
qui talia Scripturarum verbis continen-  
tur, ita & quum res de matrimonii, & vi-  
ris ac mulieribus conscriptas verbotenus  
tuerint, futurumque autem, ut tunc  
quoque Venereis utamur congressibus,  
propter quos orationi vacare minime li-  
cit; cum polluti quodammodo, & inimun-  
disint qui venereis rebus utuntur. Quæro*

Τὸν, ὃν μολυσμένη πᾶσσοντων Κακαθαρι-

πότερον Σ. πλανῶσθε μηδέδοτες Τοις γερφαῖς, Αδinceps an illa; Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei, ad illud solum erratur: In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur; an & ad ea quoque; Sed sunt sicut Angeli Dei in celo; nec enim reperio in quonam Scripturâ loco Angelis in celo similes futuri dicantur, qui salutem adipiscuntur; nisi quis fortasse eo illud declarari pronuntiet: Tu autem ibis ad patres *Gen. 15. 15.* tuos in pace, nutritus in fæcitate bona, & illo: Appositus est populo suo, vel eo qui in Deuteronomio habetur loco, quo homo, quasi à Deo in celo, & supra terram constitutus exhibetur; quem locum tibi ipse quæsumus reperies. Deinde illud exponendum venit: De resurrectione mortuorum non *Deut. 4. 32.* legis, quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: Deus non est Deus mortuorum, *Matth. 22. 31. 32.* sed viventium. Ad id autem dicemus, cum de promis est, Prophetis sexcentis testimoniis probare posset Servator futuram vitam homines manere, id minime fecisse, quod scilicet unam Moysis Scripturam admitterent Sadducæi, a qua deducta ratione convictione convincere iplos voluit; sic autem illa se habere videtur; Deus dixit Moyli: Ego sum Deus Abraham, & Deus *Exod. 3. 14.* Isaac, & Deus Iacob, cum oraculum ipsi in rubro reddidit: aut igitur Deus, eorum Deus est, qui sunt, aut corum qui non sunt: absurdum est autem Deum qui dixit: Ego sum, qui sum, id mibi nomen est, horum esse Deum pronuntiare qui neutiquam sunt: quod si illud absurdum est, eorum profecto Deus est qui sunt, & qui vivunt, & qui existunt, quique beneficium à Deo in se collatum agnoscunt, cum ipsorum Deum fuisse profetus est, & dixit: *Hoc est nomen. Exod. 3. 14.* riale meum in eternum. Vivunt ergo Deum, ipsiusque beneficium agnoscentes Abraham, & Isaac, & Iacob, & uniuscujusque ipsorum speciatim Deus dictus est; nec enim scriptum est: Ego Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, sed: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, & ita à Matthæo, & Marco, & Luca scriptum est, ut Lectoribus, opinor, persuadeant Deum singulorum ipsorum Deum esse, hanc ipsis peculiarem veniam condonantem; nec enim Ebræi similes erant, ut quemadmodum illorum, ita & horum Deus collective appellaretur; de his quippe scriptum est: Deus Ebræorum misit me; de illis autem *Exod. 7. 16.* sigillatim, ut unum Abraham eisdem esse dignitatem & pretium ac totam Ebræorum gentem Scriptura declararet; annon enim Deus æquè Deus est Abraham ac Deus Ebræorum? Deum item ipsum esse Isaac, & Deum Jacob, ita ut Ebræorum Deus est, pari modo pronuntiabis. Simili autem honore dignum habitum fuisse Eliam exi-

sti-

*FINIS PRIMÆ PARTIS.*